

Kalmar län.

Norra Tjusts härad.

144. Gursten. Lofta sn. Nu vid Folkhögskolan, Gamleby.

Pl. 94, 95.

Litteratur: E. R. Havton: Efterlämnade historisk topografiska samlingar (hs i Västerviks h. allm. läroverks bibl.) 8, Lofta, s. 5, 10, 27; H. Cullberg: Fornminnen inom Tjust aftecknade och beskrifne 1867 (ATA); S. Bugge i E. Brate: Runverser (1887) s. 361; E. Brate i ANF 14 (1898) s. 340 f.; O. v. Friesen i Namn och bygd 2 (1914) s. 1 f., i Nordisk kultur 6 (1933) s. 153; B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 1, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 109; A. Nordén: Skrivelse till Riksantikvarien den 21/9 1943 (ATA).

Äldre avbildningar: Havton: teckning i aa 6 Tab. 9 nr 1; Cullberg: teckning i aa 1 pl. 25; v. Friesen: fotos i Namn och bygd 1914 s. 3 och i Nordisk kultur 6 s. 153; Helmfrid: 5 fotos (ATA), fotos i Kalmar läns runinskrifter pl. 1 fig. 1-3, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 111 fig. 1-3; Nordén: 4 fotos (ATA).

Runstenen står rest vid Gamleby folkhögskola, 7 m V om huvudbyggnaden.

Den förste, som har något att meddela om Gursteninskriften, är rådmannen E. R. Havton, som (den 25 jan. 1819) i sina samlingar bd 8 s. 10 skriver: »Runsten står vid stora Landsvägen imellan Wida Gästgifvaregård och Gamleby köping, på Säteriet Gurstens ägor, där vägen afgår till Lapsrum. Han är oregelbundet 4 sidig, har länge legat omkull, och i sednare tider åter uprest, så att man kan icke med visshet påstå, at han från första början stått der han nu står. Runorna äro oläsliga. Tab. 9. N:o 1 visar stenen på 2 sidor, sådan han är nu. Nära härintill på en långsluttande obeväxt skogspark längs med vägen ser man en mängd större och smärre högar (Gråhögar?) Troligen har här i forna tider en drabbning föregått. Belägenheten ger anledning at förmoda det. På ena sidan är en vik af Saltsjön, kallad Dynska viken, på andra et högt berg. Det var tjenligt at här möta en fiende — I Gurstens åker har man funnit gamla svärd, som jag nyss omförmält, men om något kan finnas i dessa högar är icke ännu utrönt. Ingen stensättning ses omkring dem, inga stenar på dem. Ingen tradition hör man om dem.» På s. 27 i samma band skriver Havton: »Man berättar, at, för långa tider sedan, en man skall hafva transporterat honom härifrån, för at begagna til något ändamål i sin gård, men blef derefter sjuk och hade i många år ingen helsodag förr än han lät återföra sten hit igen.»

Av Havtons uppgifter framgår, att stenen har stått rest i eller tätt intill ett gravfält. Vid Gursten stod runstenen kvar, när Cullberg 1867 ritade av den och antecknade: »Sydvest från gården är denna runsten upprest vid en korsväg, hvaraf den ena vägen går till Gamleby och den andra till Fästad.» När Bugge 1885 undersökte inskriften, hade stenen flyttats till den närbelägna herrgården Nygård, där den stod strax N om manbyggnaden mellan en mindre väg och Dynstaviken. I oktober år 1900 anhöll folkhögskolerektor Hans Hansson, att stenen skulle få flyttas från Nygård, där den tidvis legat kullfallen, till Gamleby folkhögskolas tomt; detta beviljades, och stenen restes på sin nuvarande plats.

Stenen är 124 cm hög och har inskrift på tre sidor. Bredden, mätt vid den nedersta runan, är på sid. A 26 cm, på B 23 cm, på C 34 cm, vid basen 45 cm.

Fig. 90. Sm 144. Gursten. Lofta sn. Ursprunglig plats. Foto N. Åzelius 1944.

Inskrift:

A **sunur na | ut smiþ | a kata**
 1 5 10 15

B **uifrþar ... un ...**
 20 25

C **kuþaskaki faþi**
 30 35 40

Sunr naut smíða Káta, Véfríðar (s)un(ar). Guða-Skeggi fjáði.

Sonen fick Kåte Vifridssons smiden. Guða-Skägge utförde (ristningen).

Till läsningen: Bugge och v. Friesen ha framställt olika förslag angående den ordning, i vilken de olika sidorna böra läsas. Intetdera är helt övertygande. Bugge (i E. Brates *Runverser*, 1887, s. 361) fördes genom sin läsning av 14–18 **akata** som **afatar** (se nedan) in på ett felaktigt spår, lät inskriften börja med detta ord och tog texten för övrigt i följande ordning: **afatar | utsmiþ | sunurha | kuþaskakifapi | uifrþarsun**. Med en riktig läsning på alla punkter bortfaller möjligheten för ett sådant sammanhang i inskriften. — v. Friesen (*Namn och bygd* 1914 s. 2) påpekade vissa förhållanden i stenens yta o. dyl., som hade övertygat honom om att sidorna borde läsas i ordningen C, B, A, alltså: **kuþaskakifapi | uifrþar[s]un ... | sunurnautsmiþakata**. Det är dock ur innehållets synpunkt naturligare, att ristarsignaturen **kuþaskaki faþi** avslutar inskriften och att denna börjar med sidan A, som har tre rader och de flesta runorna, varefter detta parti kompletteras med det på motstående sida ristade **uifrþar [s]un[ar]**, apposition till gen. **kata**, alltså *Sunr naut smíða Káta, Véfríðar sunar. Guða-Skeggi fjáði*. Man måste också hålla den möjligheten öppen, att den ofullständiga raden B skall

utfyllas **uifrþar sunur** och att den har varit apposition till **kupaskaki** där **kuþa** är gen. av appellativet *godi*, alltså *Sunnr naut smíða Káta. Goda-Skeggi jáði, Véfríðar sunnr.* v. Friesen låter **uifrþar** [s]un[ar] vara apposition till ett i **kupaskaki** ingående *Góða*. Med den av mig valda ordningen mellan de olika delarna i inskriften nämner denna ej sonens namn — v. Friesen antager sonen vara identisk med den **skaki** *Skeggi*, som utfört ristningen — men detta är icke något skäl mot den antagna läsföljden. Man kan t.ex. jämföra den norska Tunestestens inskrift, som också handlar om arv men ej nämner arvingarnas namn (S. Bugge: *Norges Indskriffter med de äldre Runer* 1, 1891–1903, s. 36).

Gursten-stenen och den försvunna Sm 20 Rottnekvarn i Söraby sn, Norrvidinge hd, äro de enda stenarna med svensk-norska runor i Småland. Runorna i Gurstensristningen äro ganska oregelbundna. Bistavarnas anslutning till hst sker i vissa fall mycket lågt, t.ex. på **f**-runorna, 21 och 37, i synnerhet på den förstnämnda. På alla **k**-runorna, 15, 28, 33 och 35, utgår bst från huvudstavens bas. På 16 **a** utgår bst likaledes från huvudstavens bas och på 34 **a** strax ovanför denna. De båda **t**-runorna, 9 och 17, ha en snett uppåtriktad bst på huvudstavens högra sida, samma **t**-typ som på U 4, Sö 176 och Forsaringen (bild i S. Bugge: *Runeindskriften paa Ringen i Forsa Kirke*, 1877). Ordskillnadstecken förekomma ej.

Ristningen är tydlig. På 6 **n** står nedre hälften av hst i en grop, men den kan kännas, dock ej lika långt ned som på andra huvudstavar. Bst är horisontell, men läsningen **n** kan anses säker. Runan skiljer sig tydligt från **a**-runorna. Bugge har läst **h** men har antecknat: »**ha** paa første Side er ikke fuldt tydeligt». Läsningen **h** är utesluten, då bst tydligt är begränsad till högra sidan. Runorna 14–18 **akata** lästes av Bugge **afatar** 'efter'. Vid 15 **k** finnes dock ej spår av mer än en bst, och efter 18 **a** kan ej något **r** upptäckas. Fr. o. m. 22 **r** äro topparna av runorna på sidan B avslagna. De två upptill avbrutna stavar, som tillsammans bilda 22 **r**, kunna ej uppfattas annorlunda än som en vändruna **r**. Den framför sin hst stående **r**-bst kan ej vara ett deformerat **s**, då **s**-runorna i denna svensk-norska inskrift äro kort-**s**. Bugge har sett en **i**-runa mellan 22 **r** och 23 **p**. Där finnes ingenting. Den **s**-runa, som av sammanhanget att döma gått före 26–27 **un**, hör till det avstötta. Där är lagom stor plats för en runa. Av varje annan runa än ett svensk-norskt **s** borde det ha funnits spår. Efter 27 **n** är stenen skadad. Där kan en eller flera runor ha befunnit sig. Den sneda fåra, som synes framför 28 **k** och vilken Bugge skriver om. är ej huggen. Han säger själv: »den synes ikke at være en Rune».

Havton har ej fått mycket ut av inskriften. Han har sett ristning endast på två sidor och återgivit blott några få fullständiga runor.

6–9 **naut**, pret. av *nióta* 'njuta gott av, draga nytta av, ha gagn eller glädje av, få del av, få' (Fritzner, Söderwall). Objektet till *nióta* står i fvn. alltid i gen., i fsv. oftare i ack., vilket är en yngre företeelse. De gamla danska inskrifterna DR 211 Nørre Næra och DR 239 Gørlev visa ett med fvn. överensstämmande språkbruk: **niout kubls, niut ual kums**. — **smíþakata** bör följaktligen uppfattas som *smíða Káta*, där *smíða* är gen. pl. av *smíð*, f. eller *smíði*, n. (i fsv. förekommer endast det sistnämnda). Man är ej berättigad, att i denna ålderdomliga inskrift uppfatta **smíþakata** som *smíð ágeta* ack.

Smíð eller *smíði* står här i sin konkreta betydelse 'något som utförts genom konstfärdigt arbete'. Orden kunna avse föremål av skilda slag, såväl metall som trä. Man kan med v. Friesen antaga, att dessa *smíða Káta*, vilka ansågos så dyrbara och betydelsefulla, att det rättmätiga innehavet av dem måste fastställas genom ett offentligt tillkännagivande, voro vapen. Betydelsen 'smycke' hos *smíð* och *smíði* finnes varken hos Fritzner eller i *Lexicon poeticum*, och i fsv. är den enligt Söderwall relativt sen.

15–18 **kata** är gen. av rsv. *Kāti*, *Kat(t)i* eller *Gaddi*. **kata**, ack., förekommer på Öl 5 och Ög 88, **kati**, nom., på U 189 och Vg 177. Det västnordiska namnet *Kāti* (av adj. *kátr* 'glad') möter som dopnamn i ett sent belägg och i enstaka gårdsnamn men är vida vanligare i sin ursprungliga funktion som binamn, omväxlande med *Kátr*. Även i Sverige finnas spår av ett sådant namn. Ch. L. Grubb anför (*Prænomina Sveogothica*, 1675) ett *Kâte*, och i det västgötska gårdsnamnet *Kåtorp* är enligt *Sveriges ortnamn, Älvsborgs län* 6 (1911) s. 162 förra leden »väl på grund av skrivningen *Kåtorp* 1554 ... urspr. fsv. gen. av mansn. *Kate* (senare *Kâte*)». Ett fsv. *Kāti* antages (Lundgren o. Brate) ingå i ortnamnen *Katatorpe* DS ns 682 (år 1406) nu *Kattorp* i Östergötland, och *Katathorp* SRP 2487 (år 1390) nu *Katarp* i Småland. I danska diplom finnas åtskilliga exempel på *Kate* jämte den latiniserade formen *Cat(h)o* och i ortnamn av typen *Katathorp* (år

1313), nu Kattarp i Skåne, i vilket alternativt ett *Katti* antages kunna vara första leden (Knudsen o. Kristensen). **kata** kan också vara gen. av rsv. *Gaddi*. En *gadde magensson* nämnes bland bröderna i S. Gertruds gille i Stockholm 1450 (G. Klemming: *Småstycken på fornsvenska* 1, 1868–1881, s. 311) och *puero meo gaddoni* i DS 3002 (år 1333). *Gadde* förekommer även i Danmark.

19–25 **uifrþar** är gen. antingen av ett kvinnonamn *Vi*(~*Vé*)*fríðr*, som är belagt genom **uifriþ** Sö 109, **uifirir** U 90, **uifir** Vg 18 och **uifriþr** DR 386 (Bornholm), eller av ett mansnamn, en svensk motsvarighet till fvn. *Véfrøðr*, namn på en landnamsman.

28–36 **kupaskaki**, ett sammansatt namn, vars första komponent **kuþa** är gen. av rsv. mansnamnet *Gudí* (möjligen *Godí*) eller appellativet *godí* 'präst'. Angående *Gudí* se Sm 96. *Godí* är mycket sparsamt belagt. I de övriga skandinaviska länderna förekommer det ej. Lundgren o. Brate nämner ett *gothe* DS 1876, som kan höra hit, och anför ortnamnen *godhaby* på Åland DS 2327 (år 1322), *godhahylto* i Småland DS 4198 (år 1347) och *godhagardhum* i Östergötland DS 3890 (år 1345, avser dock Godegård i Vaksala sn, Uppland), vartill fogas *Godhasten* SRP 1936 (år 1383) nu Gursten. Senare belägg för detta namn äro *gudestenn* 1544, *gødestenn* 1545, *guderstenn* 1575, *Guerstenn* 1590 (v. Friesen aa s. 12 f.). v. Friesen har (*Namn och bygd* 1914 s. 15 f.) antagit, att gården Gursten är uppkallad efter runstenen och att dennas namn varit *Gōdhastæinn* (ej *Gūdha*), eftersom det äldsta belägget för ortnamnet är *Godhasten* och den ringa förekomsten av a-omljud på *ū* är ett utmärkande drag för dialekten i denna trakt. *Godha-* kan alltså ej ha uppkommit av ett *Gūdha-*. Den övergång *ō > ū*, som senare skett, beror enl. v. Friesen på att ortnamnet haft accenten på ultiman, *Godhastēn*. Accenten måste alltså senare ha ryckts tillbaka till första stavelsen, eftersom det nuvarande uttalet är *gūstēn*. v. Friesen anför som stöd för den hypotetiska accentueringen *Godhastēn* andra namn i dessa trakter: *Valdemarsvik*, *Arkösund*, *Breviksnäs*, *Mönsterås*, *Stegeborg*. Alla dessa namn ha emellertid än i dag accenten på sista stavelsen, i motsats till *Gursten*. Bevisvärdet av skrivningen *Godhasten* i SRP 1936 förringas dessutom, när man vid en granskning av handskriftens innehåll, sådant detta refereras i *SRP*, vid sidan av *Godhasten* finner sådana stavningar som *Kolla* (Kulla i Gärdserums sn i samma härad), *Gomþathorp* (Gumpetorp i Lofta sn), *Magnos* och *Magnosadotter* med ursprungliga och för att vara i dessa trakter uppseendeväckande o-former. Det förefaller mycket sannolikt, att *Godhasten* skall jämföras med dessa skrivningar och att därbakom ligger ett uttal med *u* i första stavelsen, vilket enstämmigt betygas av de senare beläggen och överensstämmer med det nutida uttalet.

Det från Norge och Island välkända appellativet *godí* m. 'präst, tempelföreståndare' finns belagt i Danmark: **nurakupi** DR 190 och 192, **ala · sauluakuþa** ack. DR 209.

32–36 **skaki**, jfr **skaka** ack. Sö 41, **skagi** nom. U 119. Man kan räkna med de fsv. personnamnen *Skagi*, *Skakki* och *Skæggi*. Som binamn, den ursprungliga användningen, förekommer *Skaghe* i Västergötland: *Arnvidi dicti Skagha* DS 543 (år 1270), och det ingår även i ortnamn. Det finns även i Danmark och på vn. område. Något fsv. *Skakki* är enl. Lundgren o. Brate ej belagt som simplex, men de östgötska gårdsnamnen *Skacketorp*, skrivet *skakkatorp* i början av 1500-talet (G. Franzén: *Vikbolandets by- och gårdnamn*, 1937, s. 204) och *Skackemålen Skakkemåla* 1635 (N. Ödeen: *Studier i Smålands bebyggelsehistoria*, 1927, s. 214) förutsätta ett sådant person(bi)namn, väl även *Skackebo* i Östergötland (G. Franzén aa s. 205). Det är ursprungligen ett binamn, detsamma som det vn. *skakki* i *Erlingr skakki* bildat till *skakkr*. Av det fsv. *Skæggi* finnas enstaka exempel, och bland de ganska talrika ortnamnen med *Skägg-* som förled är denna identisk med personnamnet i vissa fall.

37–40 **fapi**, pret. av *fá* 'måla, utföra en ristning, rista'. Grundbetydelsen är 'måla' men verbet kom att få en vidgad betydelse, 'utföra en ristning'. Att för varje särskilt fall bestämma, när *fá* haft betydelsen 'måla' eller 'rista' låter sig ej göra.

S. Bugge (*Runverser*, 1887, s. 361) transkriberade och tolkade:

aftR Odd smið
sunur Haguða(?)
Skæggi fáði
Véfríðar sun

»Skjegge, Hagudes(?) Sön, skrev (disse Runer) efter Odd Smed (eller Bygmester), Vefrids Sön.» v. Friesen i *Runorna* s. 153 f.: »Góða-Skeggi fáði Véfridar sunar. Sunr naut smíða Káta = 'Skägge, son till Gode Vifredsson, ristade (runorna). Sonen (= Skägge) fick (efter sin far) de av Kåte smidda värdeföremålen (troligen vapen: svärd, yxa, spjut, hjälm eller brynja etc.)'»

A. Nordén har i skrivelse till Riksantikvarien 1943 (ATA) redogjort för en undersökning vid Gursten, där han funnit en hög, som han antager vara en tingshög, på vars ganska vidsträckta överyta några markblock kunna iakttagas, vilka antagas kunna vara rester av den stenram, på vilken nämnd och domare hade sina platser. En dylik stenram, eventuellt täckt med bräder, betecknas enligt Nordén med det »sten», som ingår i Gursten, Kälvesten och liknande ortnamn. I anslutning till dessa iakttagelser och hypoteser översätter Nordén Gursteninskriften: »Präst-Skägge ristade, son till Frid på vi'et. Sonen bjöd bygga en (tings)kätte.» v. Friesen (NoB s. 7) daterar inskriften till senare hälften av 800-talet.

145. Ukna ödekyrka.

Pl. 96.

Litteratur: P. Kihlström: Brev till Erik Benzelius den 23/4 1737 i Ecclesiastike Samlingar, T 67 (hs i Linköpings Stifts- och landsbibl.) nr 130, Linköpings Stifts-Krönika, B 24 (hs i Linköpings Stifts- och landsbibl.) s. 76, Linköpings Stichts Präste-Chrönika, B 23 (hs i Linköpings Stifts- och landsbibl.) s. 792; B. Helmfrid: i Västervikstidningens julnummer 1935 s. 12, Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 52, Runstensundersökningar i Kalmar län sommaren 1936 (ATA), i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 117, i Fornvännen 1939 s. 154.

Äldre avbildningar: Kihlström: teckningar i T 67 nr 130 s. 5, B 24 s. 75, B 23 s. 791; Helmfrid: 3 fotos 1937 (ATA), foto i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 119, 2 fotos i Fornvännen 1939 s. 156-157.

Stenen ligger nära den östra väggen i sakristian till Ukna medeltidskyrka, som ej varit i bruk sedan 1836, då nya kyrkan kom till, och nu står som en ruin utan tak och med delvis raserade väggar. Enligt framställningen i *Sverige* (utg. av O. Sjögren m.fl.) 2 (1931) s. 418 »torde» denna ödekyrka »vara byggd omkring 1200», enligt *Linköpings stifts matrikel* (1951) s. 117 är den från 1300-talet. Medan kyrkan ännu användes, undersöktes gravstenen av kyrkoherde P. Kihlström i Björsäter, som gjorde en teckning, vilken han tillsammans med andra liknande sände till biskop Erik Benzelius d.y. 1737. I det åtföljande brevet skriver Kihlström: »Then på andra sidan afritade Liksten ligger i Ukna Sacristie på golfwet mitt för fenstret. Thet sägs af folket ther på orten, at en Munck eller Abbot skal ther ligga begrafwen.»

Stenen är rödbrun till färgen, 170 cm lång, 78 cm bred vid ena ändan, 61 cm vid den andra. Runorna äro omkring 7 cm höga. Inskriften, som står inom ramlinjer, består till en mindre del av majuskler, vid övre kortändan, för övrigt av runor. Vid början och slutet av majuskelraden är ett kors inristat. Inskriften skall läsas i följande ordning: övre kortsidan med majuskeltexten, högra långsidan, vänstra långsidan, nedre kortsidan.

Inskrift:

HIC : IACET : TURGILLUS : hærræ : gunmundæ : sun : gas : gak : ei : fra : stat : ok :
 1 5 10 15 20 25 30
 sia : ok : læsin : iðrær : bønir : firi : pyrhilsær : siæl : a:ve : ma:ria : graccia : ple:na : do:mi:
 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90
 nus : te:kum : benedikta : tu in mulieribus : æð benediktus : fruktus væntris : tui : amn :
 95 100 105 110 115 120 125 130 135 140 145 150 155
 in manus tuas : d
 160 165

Hic iacet Turgillus, Herra Gunnmundar sunr Gás. Gakk ei frá, statt ok sé (el. sé á) ok lesið yðrar bönir fyrir Þorgilsar sálu : Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. Amen. In manus tuas D(omine).

Hic iacet Turgillus, son till Herr Gudmund Gås. Gå ej härifrån, stanna och se (el. se härpå) och läsen edra böner för Tyrngils' själ: Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. Amen. In manus tuas D(omine).

Till läsningen: Det är det helstungna alfabetet med en rik differentiering av typerna, som ristaren har använt. Skillnad göres mellan \downarrow **a** och \downarrow **æ**, \downarrow **i** och \downarrow **e**, \downarrow **o** och \downarrow **ø**, \downarrow **f** och \downarrow **v**, \downarrow **t** och \downarrow **d**, \downarrow **b** och \downarrow **p**, \downarrow **k** och \downarrow **g**, \downarrow **þ** och \downarrow **ð**, \downarrow **r** och \downarrow **ᚱ**, medan \downarrow användes som tecken för **y**, samt mellan \downarrow **n**, supradentalt **n**, och \downarrow **ñ**, dentalt **n**.¹ Punkteringarna utgöres av runda punkter.

Runorna äro på det hela taget tydliga. Högra delen av bst till 5 **æ** är något grundare än den vänstra. Den korsas av ett kort streck, som möjligen kan vara hugget. Efter runan 24 synes av skiljetecknet endast en punkt. Nedre delen av bst till 26 **r** är utplånad med undantag av basen. Punkten i 43 **ð** är svagare än den i 125 **ð**. Punkterna i övre delen av de båda **r**-runorna 46 och 51 äro små men tydliga. I runan 64, där man väntar en sådan punkt, finnes ingen. I 107 **k** synes en liten fördjupning, förmodligen naturlig, på samma sätt i 132 **k**. Runan 145 **ñ** har en tydlig, något streckliknande punkt.

Helmfrids läsning överensstämmer med den, som jag kommit till, i allt väsentligt.

TURGILLUS, nom., i majuskelinskriften och 56–64 **pyrhilsær**, gen., avse samma person. Namnet *Dorgisl*, (*Dur-*)*Pyrgils* är vanligt i hela Norden och har lånats till England och Normandie. — 1–5 **hærræ** betecknar präst eller världslig storman. Se Sm 54. — 6–13 **gunmuᚱdæ** är gen. av *Gunnmundr*. Denna sidoförm till *Guðmundr* är ganska sällsynt. Den föreligger på U 234 och möjligen på Sm 140; Lundgren o. Brate anföra tre exempel från 1300-talet. I Norge finnas några exempel, alla yngre än 1400-talet, i Danmark synes detta namn ej ha förekommit. Om Rökstenens **kunmuntar**, gen., är en skrivning för detta namn är osäkert. O. v. Friesen antager i stället att **kunmuntar** representerar *Kunmundar* eller *Kynmundar* (*Rökstenen*, 1920, s. 79 f.); E. Wessén transkriberar »*Gunnmundar* (el. *Kynmundar*)» i *Runstenen vid Röks kyrka* (1958) s. 25.

17–19 **gas** *Gås* Gås användes här som maskulint binamn. Det återfinnes i samma funktion i DS 2920 (år 1332): *petro dicto gaas*. I Danmark är *Gas* ej ovanligt som binamn, och från vn. område kännas en *Pall gås*. På samma sätt användes *gási* 'gåskarl'. *Gas* användes naturligt nog även som kvinnoamn t. ex. **gas** Sö 7, och det i U 1102 förekommande **gos** »återger med all sannolikhet kvinnoamnet *Gas*» enl. S. B. F. Jansson.

B. Helmfrid har påpekat (*Fornvännen* 1939 s. 161 f.), att genitiv-*r* saknas i 6–13 **gunmuᚱdæ**, medan det är bevarat i andra fall i inskriften, varför **gunmuᚱdæ : sun** bör uppfattas som en sammansättning, samt att 1–5 **hærræ** trots sin placering i satsen är en bestämning till TURGILLUS och att man följaktligen här skall översätta »Här vilar Herr Torgils Gunmundsson Gås». Vad den **r**-lösa genitivformen angår äro genitivformer sådana som *sigrithæ son* vanliga i östgötska 1200-talsdiplom (se S. Olsson-Nordberg: *Fornsvenskan i våra latinska originaldiplom* 2, 1932, s. 30 f.) med vilka denna inskrift från N. Tjust bör jämföras. Att **hærræ** skall vara epitet till TURGILLUS är mycket osannolikt. Ordföljden talar däremot. Sammanhanget inom inskriften är säkert det samma som i en majuskelinskrift från grannsocknen Gärdserum: HIC : IACET ÆGGARDUS : FILIUS : DOMINI : PHILIPPI : ULPHSS : (S. Gardell: *Gravmonument från Sveriges medeltid* I, 1937, nr 40 s. 197). Det är samma mönster som på Uknahällen, vars inskrift, om den i fortsättningen varit avfattad på latin, säkert skulle ha lytt: *Hic iacet Turgillus, filius Domini Gunnmundi Gas* osv., där *Gas* är binamn till *Gunnmundr*, ej till *Turgillus*. Jfr hur i Gärdseruminskriften *Ulfsson*, vilket står på samma plats som *Gås*, är bestämning till *Domini Filippi*.

33–35 **sia** synes ej kunna uppfattas annorlunda än som imperativen fsv. *se* + prepositionen *a*, där *e* undergått samma utveckling som i infinitiven *sia*, såvida det ej förhåller sig så, att **sia** är infinitivformen, som felaktigt använts för imperativen.

I den på latin avfattade delen av inskriften är 77–83 **graccia** felristning för **gracia**, den vanliga stavningen av *gratia*. I 153–155 **amn** är **e** utelämnat. På grund av platsbrist har av den följande meningen endast

¹ Angående tecknet för dentalt **n** (\downarrow) se L. Jacobsen och E. Moltke: *Danmarks Runeindskrifter* sp. 964 f. och där citerad litteratur samt D. O. Zetterholm i *Svenska landsmål* B. 37, *Nyvenska studier* 27 (1947) s. 83 f.

förra hälften kommit med i inskriften. I runorna 156–167 **inmanustuas:d** är **d** en förkortning av *Domine*, och den avbrutna satsen utgör början av Jesu sista ord på korset: »Fader, i dina händer befaller jag min ande» (Lukas 23: 46), i latinsk version »Pater, in manus tuas commendo spiritum meum». Motsvarande ord förekomma även i Psaltaren 31: 6: »In manus tuas commendo spiritum meum.» I fullständig men avsiktligt förändrad form förekommer bibelcitaten i fråga på en romansk stenkista från Hästveda i Skåne, DR 350: **inmanustuasdominekomændospiritumtuum : asa**. Kyrkoherde P. Kihlströms fantasifulla spekulationer 1737 om runtextens innehåll ha uteslutande lärdomshistoriskt intresse, varför det torde vara tillfyllest att citera nedanstående sammandrag, som han själv gjort, och i övrigt hänvisa till en mera detaljerad redogörelse för Kihlströms funderingar av Helmfrid i aa 1937. Kihlström förmodar: »at Abboten Turkill blifwit död 4 dag Jul, eller the Menlösa Barns dag, då i Christne församlingar förkunnas om qvinnorna, som bitterligen sörgde sina, af Herode dräpne barn, hwilkas siälar woro i godt behåld uti Guds händer. Till thenne mening har jag fått anledning af thet ordet **luiaë** hwilket står näst för Mulieribus, och tyckes wara tagit, på Munkewis, af thet verbo lugere.» Om inskriftens avslutning, det som följer »efter ordet Fantbus [143–149 **væNtris**]» säger Kihlström: »Af thessa utan twiwel afbrutne eller updicktade ord: **lui ma iuna io**, tyckes thet the, till årtals utwisande, brukelige literæ böra uttagas. M.III. Skall man kunna tryggeligen sluta trij C af the å andre sidan stående ord wid Signum in margine NB, så blifwer utan twifwel årtalet thetta M.CCC.III. just thet samma som på Ukna Storklokka, hwilken blifwit stöpt af Klokkegiutarne Eric och Peder ANNO DOMNI M.CCC. III och hänger ännu i Ukna klokkeStapel» (B 24).

De fantastiska resultat Kihlström kommit till, inarbetade han sedan i sin handskrift *Linköpings Stichts Präste-Chrönika*, B 23, s. 792, där han låter series pastorum i Ukna och Gärdserum börja med »Dn. Turkillus. Curatus 1290, blef död d. 28 Dec. 1304, Ligger begrafwen i Sacristian under then å andra sidan här afritade Likstenen.» Från Kihlströms handskrift ha dessa uppgifter vandrat vidare till nutida uppslagsverk såsom J. A. Westerlund, J. A. Setterdahl och E. Meurling: *Linköpings stifts herdaminne* 4 (1933) s. 41 och andra.

I *Fornvännen* 1939 s. 162 tolkar Helmfrid inskriften:

»Här vilar Herr Torgils Gunmundsson Gås.

Gå ej härifrån,
stanna och se härpå
och läsen Edra böner för Torgils själ!

Var hälsad Maria, full av nåd! Herren är med dig. Välsignad vare du bland kvinnor och välsignad ditt skötes frukt! Amen! I dina händer, Herre, (befaller jag min ande).»

För dateringen är det av vikt att konstatera, att gammalt *a* stavas med **æ** i sista stavelsen i **hærræ guNmuNdæ, iðræx** och **pyrhilsær**. Vokalbalansen *a ~ æ* finner man i östgötska diplom före 1250 ytterst få exempel på, och även diplomerna från tiden 1250–1280 »ha nästan alltid *a*»; först efter 1280 bli exemplen talrikare (S. Nordberg: *Fornsvenskan i våra latinska originaldiplom före 1300* 1, 1926, s. 206). Det progressiva i-omljudet, som finns i **siæl** är ännu yngre och anses ej göra sig gällande före 1300. Betydligt äldre är den övergång *x > r*, som ges exempel på i **pyrhilsær**. Det bevarade *x* i **iðræx** och **bønix** får tillskrivas konservativ stavning. En annan ålderdomlighet är **s**-typen **ʃ**. Uknainskriften skall sannolikt dateras till slutet av 1200-talet eller början av 1300-talet.

146. Kolsebro. Ukna sn.

Litteratur: B 930, L 1281. E. R. Havton: Efterlämnade historisk topografiska samlingar (hs i Västerviks h. allm. läroverks bibl.) 7, tillägg; B. Helmfrid: i Västervikstidningens julnummer 1935 s. 12, Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 7, Runstensundersökningar i Kalmar län sommaren 1936 (ATA), i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 117.

Äldre avbildning: U. Christofferson: träsnitt i B 930.

Stenen är försvunnen. Enligt *Bautil* stod den »Vid Kolsbroby». I Havtons samlingar finnas några löst inlagda ark med »Tilläggingar till Herr Rådman Havtons antiqvariska samlingar om Ukna», där det läses:

»Enligt Liljegrens uppgift i Diplom. Svecan. skall vid Kolsrebro vara en runsten, nu vet dock ingen, hvarest den finnes, men man förmodar det han utgör en af knutstenarna till Jonas Holmströms loge.»

Enligt bilden i *Bautil* har stenen varit ca 235 cm hög och ca 100 cm bred. Inskriften är anbragt på en enkel kantslinga.

Inskrift (enligt B 930):

halft - : lit raisa stain : þina : eftir : saba : faþur :
 1 5 10 15 20 25 30 35

Hálfdan lét reisa stein þenna eftir Sebba, föður.

Halvdan lät resa denna sten efter Sebba, (sin) fader.

Till läsningen: I runföljden 1–5 **halft** äro 2–3 **al** och delvis 4 **f** tecknade med streckade linjer, markerande otydlighet. På samma sätt är 11 **a** i **raisa** återgivet.

1–6 **halft-** är sannolikt *Hálfdan*. Det är stort avstånd mellan **halft-** och **lit**, och tecknaren har genom streckning angivit, att stenytan är skadad kring runan 6. *Hálfdan* är ett ganska vanligt namn, som även förekommer i Sm 154. I rsv. äro formerna med bevarat **f** de vanligaste, i diplomerna äro former sådana som *Haldan* o. dyl. de enda förekommande.

29–32 **saba** är ack. till ett fsv. *Sæbbi*, känt genom belägg från Dalarna. *Sebbi* är ej ovanligt i Danmark, och *Ulf Sebbason* hette en av Harald Hårfagres skalder. *Sebbi* har uppfattats som kortform till *Sebiorn* liksom *Sibbi* anses vara ett kortnamn till *Sigbiorn*. Det är dock svårt att skilja de båda namnen från varandra. O. v. Friesen (*Rökstenen*, 1920, s. 49) liksom åtskilliga andra betraktar *Sebbi* som en sidoför till *Sibbi*. Se s. 80.

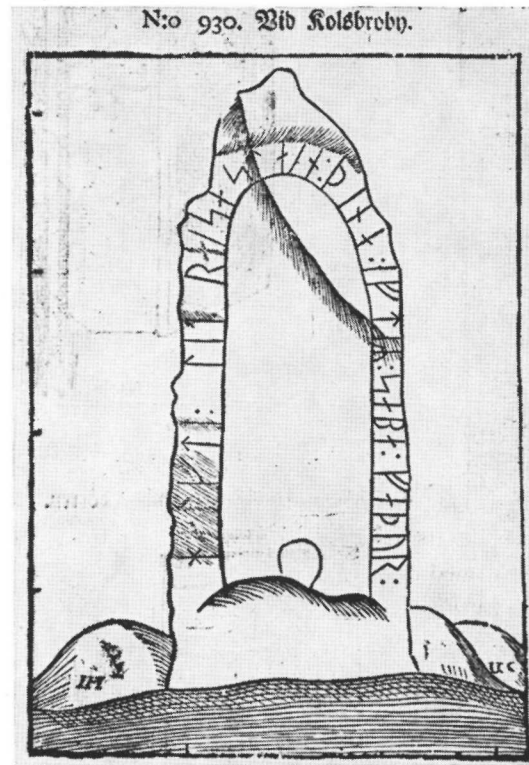

Fig. 91. Sm 146. Kolsrebro. Ukna sn. Efter träsnitt B 930.

Västra Eds kyrka.

Se Sm 149.

147. Västra Eds ödekyrka. Nu vid Stora Hälleberg (prästgården).

Pl. 93.

Litteratur: E. R. Havton: Efterlämnade historisk topografiska samlingar (hs i Västerviks h. allm. läroverks bibl.) 8, Ed, s. 36; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); G. Malmberg: Skrivelse till Riksantikvarien den 18/7 1922 (ATA), Beskrivning av V. Eds kyrkoruin (ATA); B. Helmfrid i Västervikstidningens julnummer 1935, Kalmar läns runinskrifter (ATA), Runstensundersökningar i Kalmar län sommaren 1936 (ATA), brev till H. H:son Stahle den 2/2 1936, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 116.

Äldre avbildningar: Teckning 1922, signerad E E och bifogad G. Malmbergs skrivelse till Riksantikvarien den 18/7 1922, »en ritning, som en af mina konfirmander gjort» (ATA); Helmfrid: två fotos 1936, ett 1937 (ATA), fotos i Kalmar läns runinskrifter pl. 5 fig. 2, 3, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 115.

Stenen har numera sin plats SÖ om huvudbyggnaden vid Stora Hälleberg, som är kyrkoherdeboställe. Tidigare har den legat i gamla kyrkan. »Tryskelstenen i Eds Kyrkiodörr vid vapenhuset är nog skrifvet på, men af ålder mycket utplånat» enligt en avskrift hos Havton ur »Eds Prästgårds bok», som i sin tur tydligen

är en avskrift ur en relation till *Ransakningarna*, vilken ej är bevarad i annan form.¹ I inventarieförteckningen 1829 omnämnes den också på samma plats: »I Runsten, begagnad såsom tröskel vid Kyrkodörren — oläslig.» Denna kyrka, som ännu står kvar som ruin, är från 1200-talet enligt *Linköpings stifts matrikel* (1951) s. 114. Den nya kyrkan byggdes 1863.

Någon gång under tiden 1865–1885 flyttades stenen av kontraktsprosten C. O. Rosin från gamla kyrkan in i prästgården. Därom och om stenens senare öden berättade för mig hovpredikanten G. Malmberg, som 1922 lämnat en redogörelse för samma sak till Riksantikvarien, där det bl. a. läses: »Lars Magnus Svensson frågade mig i går, då vi stodo i den västligaste porten i gamla kyrkan: 'Är tröskeln, som låg här, kvar i prostgården än? Prosten Rosin lät taga hem den, och jag vet, att den låg på salsbordet en gång för att en engelsman skulle läsa, vad det stod för årtal på'n. Det var en sten av samma sort som de, som äro på porten.' Jag kom genast att tänka på runstenen av kalksten, som vid min hitkomst låg på 'långgarderoben' i tre delar och som med riksantikvariens medgivande nu är rest här vid prästgården. Det syns tydligt på den, att den legat som tröskel någonstades och mycket möjligt eller sannolikt är, att den haft sin plats som sådan i gamla kyrkan, måhända just där Lars Magnus anvisade. Stenen är dock betydligt längre än portens bredd, men den har ju kunnat ligga utanför i vapenhuset (av trä, rivet). Se inven.-förteckningen 16/9 1829. Av denna framgår tydligt, att stenen legat där.» I relationen hos Havton säges ju också, att den låg som tröskel vid vapenhuset. På Malmbergs förslag 1922 restes stenen på sin nuvarande plats.

Stenen är 139 cm hög, 36 cm bred vid basen. De största runorna äro 9 cm höga. Inskriften är anbragt på en kantslinga, som försetts med ormhuvud, vilket har runda ögon och kluven gadd. Runorna äro, i synnerhet utmed den högra sidan, starkt slitna, på grund av att stenen legat som tröskel, och inskriften är diletantiskt utförd.

Inskrift:

iar - eir risti · stin þ . . . - r - - - · stralr · kaṛ - unipikr
 1 5 10 15 20 25 30 35 40

**Iargeirr reisti stein þ(enna) ... úníðingr.*

Jarger reste denna sten ... oniding.

Till läsningen: Av runan 4 synes endast den nedre hälften av en huvudstav. Med en läsning **k** får man ett belagt namn, rsv. *Iargeirr*, känt genom den person, till vars minne runstenarna U 186 och 188 äro resta. Runan 10 **s** är spegelvänd. På övre delen av stenens högra sida är ristningen så skadad, att endast 20 **r** säkert kan identifieras. Framför 24 **s** är en punkt, som är djup men ej lika regelbunden som den framför 13 **s**. Det är möjligt, att den är huggen. Runan 25 **t** är en tydlig hst och till vänster om denna syns som en vid och grund fåra, en **t**-bst vars motsvarighet till höger man dock har svårt att finna. Läsningen **a** får trots inskriftens oregelbundenhet anses ganska osannolik. Runan 29 är ett **r** av mycket oregelbunden form, 31 består av en hst och en kort bst, som är horisontell, troligen en oskickligt utförd **a**-bst, ej **e** såsom framgår av en jämförelse med 5 **e**. Helmfrid har uppfattat den som **e**. Av runan 32 ser jag en hst och spår, som likna övre delen av en **r**-bst och kunna vara huggna. Läsningen **r** är dock osäker. Runan 33 är en stav, som i sin övre del är ganska rak men längre ned oregelbunden och osäker. Efter 34–39 **unipik** synes en rak och tydlig hst och till höger om denna en vid och oregelbunden kontur, som har formen av en **r**-bst (synlig på fotot). Den är en naturlig fåra i stenen, men en **r**-bst kan ha befunnit sig där, fast den ursprungliga ristningsytan vittrat bort. Helmfrid räknar ej med någon runa här.

Angående *úníðingr* se Sm 2 och Sm 131.

¹ Den inledes med orden: »Anteckning på the antiquiteter, som här i Eds församling finnas, hvilka i anledning af K. Placatet således anföras som följere» och avslutas med »Confirmeradt d. 12 Maj 1723. N. Wigius. P. in Edh. Ericus Justelius. Com. ibid. En likalydande skrift sändes till Consistorium, hvilken thådan blef befordrad till Antiquitets Collegium i Stockholm.» *Ransakningarna* från N. Tjusts hd äro för övrigt helt försvunna. Se *Småländska Hembygdsväcker* 8 utg. av P. Wilstadius, Lund 1941, s. 65.

148. Lilla Hälleberg. Västra Eds sn.

Litteratur: B 931, L 1282. E. R. Havton: Efterlämnade historisk topografiska samlingar (hs i Västerviks h. allm. läroverks bibl.) 8, Ed, s. 36; G. Stephens: Samlingar till The Old-Northern Runic Monuments (Lunds universitetsbibl.); E. Brate: Svenska runristare (1925) s. 130; B. Helmfriid i Västervikstidningens julnummer 1935 s. 11, Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 9, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 114.

Äldre avbildning: U. Christofferson: träsnitt i B 931.

Stenen är försvunnen. »I Ed Sockn» är lokalbestämningen i *Bautil*. I den avskrift av en relation till *Ransakningarna*, som Havton meddelar (se Sm 147), står: »På samma bys [Hällebergs] ägor och then trakten Långens ve kalladt, ligger en sten omkull afslagen midtpå, 3 aln. lång och 3 quarter bred något skrifvet på.» Den åsyftade platsen är densamma som i våra dagar kallas Slongens sved eller Slongssveden.

Enligt träsnittet i *Bautil* har stenen haft en total höjd av ca 175 cm, framsidans bredd har varit ca 55 cm. Stenen var på 1600-talet spräckt horisontellt, såsom framgår av träsnittet i *Bautil* och relationen ovan. Slingan är försedd med ormhuvud, och dess båda ändar äro sammanbundna. Ovanför slingans ändar synes ett kors av S:t Georgstyp. Dekorationen är alltså rikare än på småländska stenar i allmänhet och visar stora likheter med en del öländska, t.ex. Öl 23A och B.

Inskrift (enligt B 931):

akoft : auk : kaira · auk : ketil : li . . . rita : stein : eftir : sin : fapur : ekil : | - rnfastr : rusti :
 1 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

auk : . . .

akoft ok Geira ok Ketill lé(tu) rétta stein eptir sinn fjoður Egil. Arnfastr reist ok . . .

akoft och Gera och Kjell läto resa stenen efter sin fader Egil. Arnfast ristade och . . .

Till läsningen: Runorna 1–48 stå på framsidan, 49–64 på högra smalsidan. På ett par ställen är texten skadad. På den del av stenen, där första namnet 1–5 **akoft** står, har tecknaren ej markerat någon skada ristningen. Av 9 **k** synes ej toppen. Närmast efter denna runa synes ett snedställt streck, som på grund av sin riktning kan antagas ej höra till ristningen, och efter detta nedre delen av ett **a**. Av det följande **i** saknas nedre delen, av **r** toppen. 18 **e** har en stingning, som breder ut sig åt sidorna som ett kort horisontalstreck men bör dock läsas **e**, ej **a**, som framgår av bistavens ställning på andra **a**-runor i inskriften. Brate uppfattade runan som **a**. Runorna 26 **t** och 29 **te** ha bst endast på vänstra sidan. Runan 29 har mitt på huvudstaven en tydlig punkt, som är ämnad till stingning av det följande **i** — hela ordet skulle alltså ha varit **sten** — men som har kommit på fel plats. Tyvärr har stenens yta, när teckningen utfördes, varit skadad och otydlig på den sida, där runföljden 49–64 står. Runan 49 är osäker; av teckningen att döma möjligen **o**.

Angående 1–5 **akoft** kunna inga säkra antaganden göras. Helmfriid föreslår, att **akoft** står för ett rsv. *Agautr*, där **of** är en grafisk variant för **au** och nominativ-**r** saknas. — Runföljden 9–13 **kaira** är kvinnonamnet *Geira*, ett sällsynt namn, belagt på en nyfunnen, runristad gravsten i S:t Lars k:a i Linköping: **kera** (S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1958 s. 252). I Skåne finnes ett *Gera* (år 1418), och från Norge kännes en *Geira*, Olov Tryggvasons maka, Burizlavs dotter. — Angående det vanliga *Ketill* se s. 42. — 24–27 **rita** är det enda belägget i Småland på verbet *rétta* som beteckning för resandet av en runsten. Däremot finnas några exempel på Öland, och som ovan framhållits, visar stenens dekoration tydlig släktskap med öländska stenars. — Runorna 45–48 **ekil**, ack. av *Egill*, ett i fsv. mycket sparsamt belagt namn. Lundgren o. Brate känner *Æghil* endast som förled i ortnamn, och även i fda. hör namnet till de mindre vanliga, medan det på vn. område varit gärna brukat. — 49–56 **-rnfastr** är *Arnfastr* välkänt från runinskrifterna liksom sidoförmen *Ærnfastr*. Efter de avslutande orden 49–64 **-rnfastr rusti auk** har möjligen följt ytterligare ett namn som undgått tecknarens uppmärksamhet i den vittrade ytan. **rusti** är troligen felristning för **ristu** eller **risti**.

Stephens har översatt **rusti auk** med »raised the How». Brate har tydligen tänkt sig, att **rusti** står för **risti**, men tillägger: »Dock är det tvivelaktigt, om slutet är en ristaruppgift och **auk** ej fastmer betyder 'hög'»

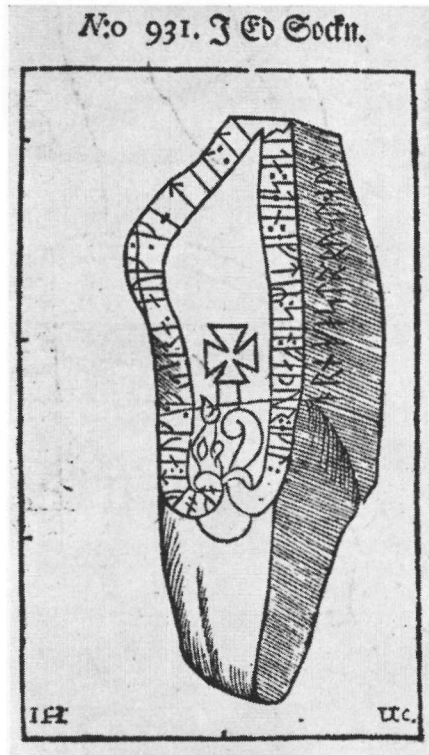

Fig. 92. Sm 148. Lilla Hälleberg. Västra Eds sn.
Efter träsnitt B 931.

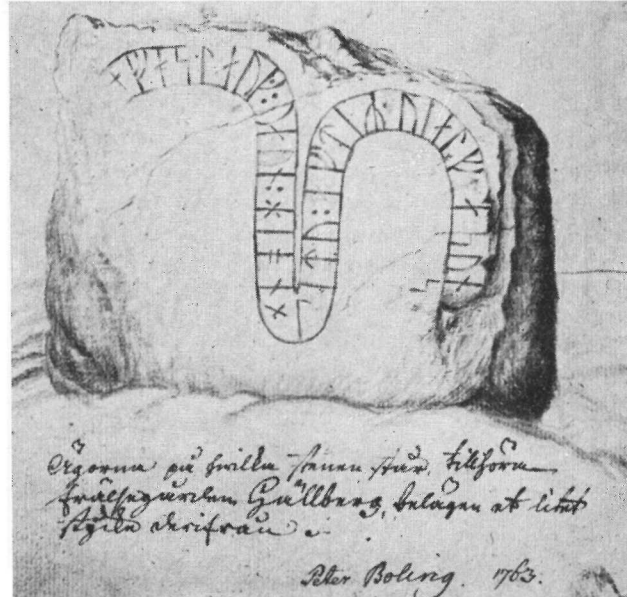

Fig. 93. Sm 149. Lilla Hälleberg. Västra Eds sn. Efter
teckning av P. Boling.

Helmfrid tolkar den sista meningen: »Ärnfast den övermodige högg [runorna].» Eftersom ristningen, menar Helmfrid, av allt att döma slutat med **auk**, kan detta ej vara konjunktionen 'och' utan bör uppfattas som preteritum av *hoggva*, och **rusti** är troligen ett binamn till det föregående **-rnfastr**, nämligen det i fvn. ett par gånger belagda *rosti* »den övermodige, fräcke». Mot Helmfrids förslag talar, att binamnet *rosti*, som är mycket sparsamt belagt i fvn., synes alldeles saknas i fsv. och att **auk** utan **h** och utan **i** är en mycket sällsynt skrivning för *hiogg*.

149. Lilla Hälleberg. Västra Eds sn. Nu i kyrkan.

Pl. 95.

Litteratur: L 1283. J. Peringskiöld: Monumenta 8 bl. 65; E. R. Havton: Efterlämnade historisk topografiska samlingar (hs i Västerviks h. allm. läroverks bibl.) 8, Ed, s. 36; O. Celsius: R 554 (hs i UUB); S. L. Gahm-Persson: Archivum Smolandicum (hs i UUB) 3 s. 188; G. Stephens: The Old-Northern Runic Monuments 3 (1884) s. 310; K. A. Gustawsson: Skrivelse till Riksantikvarien 1928 (ATA); B. Helmfrid: Skrivelse till Riksantikvarien den 22/6 1935 (ATA), i Västervikstidningen den 22/6 1935 och samma tidnings julnummer 1935, Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 16, Runstensundersökningar i Kalmar län sommaren 1936 (ATA), i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 116; G. Malmberg: Skrivelse till Riksantikvarien den 22/11 1938 (ATA); H. Stahle: Skrivelse till Riksantikvarien den 13/3 1939 (ATA).

Äldre avbildningar: N. N. Wigius: teckning 1726 i R 554; P. Boling: teckning 1763 (ATA); teckning i J. Peringskiöld's Monumenta 8, i Gahm-Perssons Archivum Smolandicum 3 s. 189 och Liljegrens Fullständig Bautil (ATA) 4; J. H. Wallman: teckning i Efterlämnade samlingar, B 151: 5 (hs i Linköpings Stifts- och landsbibl.) lägg 7; C. E. Hallström och O. Åberg: teckning 1844 (ATA); H. Sidén: teckning 1877 (ATA); E. Ihrfors: teckning i Smolandia sacra (ATA) 1 s. 201; Gustawsson: foto 1928 (ATA); Helmfrid: två fotos 1936, ett 1937 (ATA), fotos i Kalmar läns runinskrifter pl. 4 fig. 2, pl. 5 fig. 1.

Av denna runsten finns i våra dagar endast ett fragment kvar, som år 1935 låg på Lilla Hällebergs ägor ungefär 1 m SÖ om vägen Helgenäs–Bellsjö ca 500 m NÖ om Lilla Hälleberg. Det har senare införts till Västra Eds kyrka.

Den äldsta upplysningen om stenen lämnas i den av Havton avskrivna relationen (se Sm 147), där det läses: »Wid byen Helleberg utom åkergårdet sudost(!) står en sten utmed en Bergkulle 3 aln lång och 3 aln bred, nog ristader.» Ingen läsning lämnas. Stenen undersöktes 1726 av socknens kyrkoherde, varvid en teckning utfördes, som ligger i Celsiushandskriften *R 554* i ett omslag med påskriften »Östergötland», och under teckningen är antecknat: »annot. a Past. loci a 1726 in Sept.» Kyrkoherde detta år var N. N. Wigius. En fullständigare läsning ger en teckning i ATA, på vars baksida står »Gåfva från excellensen friherre A. E. Ihre» och på framsidan »I Calmare Län, Norra Tjusts Härad, Eds Socken, wid vägen emellan Frälse Gården Helgenäs och Rusthållet Bälsjö finnes en Runsten till facon och påskrift, som på följande sida synes. Ägora på hwilka stenen står, tillhöra frälsegården Hällberg, belägen et litet stycke derifrån. Peter Boling 1763.»

I Peringskiölds *Monumenta* 8 är en teckning införd, som trots några smärre avvikelser i texten av allt att döma är en kopia av Bolings. Den har ordagrant samma lokaluppgift och är dessutom försedd med en anteckning: »Denna Afritning är af Hs Excellence Hr Grefwe G Bonde lemnad til Archivum i Julij m. 1763», alltså samma år som Bolings teckning utfördes. Liljegren hänvisar till denna teckning, likaså Gahm-Persson och Stephens.

På teckningarna 1726 (i *R 554*) och 1763 (Boling) är mera bevarat av inskriften än i våra dagar, men början, innehållande bl.a. ett personnamn, fattas även där. På Bolings teckning 1763 synes en spricka, som går från vänster snett upp mot höger och över slingan mellan runorna 7 och 8 i läsningen nedan. Det genom denna spricka avgränsade övre vänstra hörnet var avslaget på Wallmans tid. När Ihrfors ritade av stenen 1883, funnos de partier kvar, på vilka runorna 12–20 och 29–34 äro ristade och vilka nu ej kunna återfinnas.

Stenen har nämligen blivit omilt behandlad i senare tider. När på 1890-talet en bro skulle byggas över Storån vid Helgenäs, blev stenen ytterligare förstörd genom att stycken av den slogos av och lades ned i östra brofästet. När bron 1938 byggdes om, lät Riksantikvarieämbetet genom fil. dr H. Stahle efterforska de försvunna runstensfragmenten. Dessa kunde dock icke återfinnas.

Det bevarade fragmentet är 87 cm brett, 48 cm högt utmed högra kanten, 41 cm utmed den vänstra. De största runorna äro 12 cm höga.

Inskrift (med kompletteringar efter Bolings teckning inom []):

... [+ **faslaug** :] **þaun** : [**hion** × **litu** :] **iftir** · **þial**[**fa** : **sun s**] ...

1 5 10 15 20 25 30

... *Fastlaug, þau hion, létu eptir Þialfa, sun s(inn)*.

... Fastlög, dessa makar, läto (resa stenen) efter Tjälve, sin son.

Till läsningen: Av sammanhanget framgår, att före 1–7 **faslaug** har stått ett mansnamn. Av 8 **þ** synes endast bst; hst hör till det avslagna. De äldre undersökarna ha här läst **u**. Av 9 **a** finnes bistavens vänstra hälft och huvudstavens övre del kvar. Boling läser **h**. Runan 10 **u** består av ganska svaga försänkningar i ytan, vilka dock äro fullt skönjbara. På teckningen i *R 554* har undersökaren noterat angående runorna 8–10 **þau** »at thet stycket är skårpan på stenen affallen och runorna således borta» vilket ej är fallet. Ej heller Wallman har sett 8–10 **þau**. Av runan 20 synes endast basen; det övriga är avslaget. 25 **þ** har en lång bst, som sträcker sig mellan huvudstavens topp och bas men ej sluter alldeles intill den sistnämnda, vilket gör, att den återgivits som **u** i åtskilliga äldre läsningar.

Boling läser 1763: +**faslaug** : **þhun** : **hion** × **litu** : **iftir uialfa sun s**. — I Peringskiölds *Monumenta* 8,

vars läsning i huvudsak följer Bolings, translittereras texten **auk faslaug þaun hion litu iftir þialfa sun--**. — Wallman: **n · hion litu : hftir · þialfa · su**.

Kvinnonamnet *Fastlaug* är ett typiskt svenskt namn (se A. Janzén i *Nordisk kultur* 8, 1947, s. 251) känt från ett tiotal runinskrifter. — Angående *Þiðlfi*, som här föreligger i ack., se Sm 80.

Stora Hälleberg. Västra Eds sn.

Se Sm 147.

Folkhögskolan. Gamleby sn.

Se Sm 144.

Aspelands härad.

150. Mörlunda kyrka.

Litteratur: B 1045, L 1286. J. Elers: Historia om vägarne i Sverige (hs i UUB) 6; M. G. Crælius: Försök till ett landskaps beskrifning (1774) s. 49; B. Helmfrid i Västervikstidningens julnummer 1935 s. 13, Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 29, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 124; I. Fredriksson: Svenska personnamnsstudier (1961) s. 111 not 4.

Äldre avbildning: P. Törnwall: träsnitt i B 1045.

De båda runstenarna Sm 150 och 151, som en gång hade sin plats i Mörlunda gamla kyrka, äro försvunna. Den nuvarande kyrkan byggdes under åren 1837–1840, och efter den gamla, sannolikt medeltida kyrkans samtida rivning ha stenarna ej kunnat återfinnas.

Sm 150 fanns enligt *Bautil* »I Sakerstije», enligt Crælius låg den »framför Sacristi dören». Sista gången den omvittnas är i Erik Norbecks berättelse till Elers 1791: »Runstenar finnas här tvänne; den ene inmurad i Mörlunda kyrkas Södra vägg, den andra liggande vid Sacristidörren; båda utan tekn till någon skrift.»

Stenen har enligt bilden i *Bautil* haft en total höjd av ca 140 cm, bredden har varit ca 50 cm.

Inskrift (enligt B 1045):

kusta × **auk** × **þoraipi** - × **þir** × **raisa** × **iftir** × . . .
1 5 10 15 20 25

kusta ok **þoraipi**- þeir reisa eptir ...

kusta och **þoraipi**- de resa (stenen) efter ...

Till läsningen: I de båda namnen 1–5 **kusta** och 9–16 **þoraipi**- förekomma sannolikt felläsningar. Runföljderna svara icke mot några kända namn. Runorna 20–24 **raisa** kunna efter formen representera inf. eller pres. 3 pl. Ett **litu** kan vara uteglömt framför **raisa**, men någon sällsynt gång förekommer i runinskrifter verbet i presens, t.ex. U 17.

S. Lindqvist anser, att stenen kan ha varit gavelhäll till en gravkista (*Den helige Eskils biskopsdöme*, 1915, s. 64).

151. Mörlunda kyrka.

Litteratur: L 1287. J. Elers: Historia om vägarne i Sverige (hs i UUB) 6; M. G. Crælius: Försök till ett landskaps beskrifning (1774) s. 49; C. G. Helfeling: Journal öfver en resa år 1797, F m 57: 4 (hs i KB) s. 116; J. H. Wallman i J. G. Liljegrens Fullständig Bautil (ATA) 4 och Samlingar MSC^t Runir (ATA); B. Helmfrid i Västervikstidningens julnummer 1935 s. 13, Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 31, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 124.

Äldre avbildningar: Helfeling: teckning i Atlas till Herr Helfelings resa åt Gotland år 1797, F m 57: 3 (hs i KB) Tab. 34 och i Tabeller tillhöriga en resa år 1797, F m 57: 5 (hs i KB) Tab. 35; Wallman: teckning i Topographica Smolandiae (hs i Linköpings stifts- och landsbibl.) s. 241 och i J. G. Liljegrens Fullständig Bautil 4.

Runstenen är nu försvunnen.

E. Norbecks rapport till Elers 1791, som ovan citerats, nämner utom Sm 150, som låg vid sakristidörren i gamla kyrkan, även en sten, som var »inmurad i Mörlunda kyrkas Södra vägg». Helfeling, som ritade

Fig. 94. Sm 150. Mörlunda kyrka. Efter träsnitt B 1045.

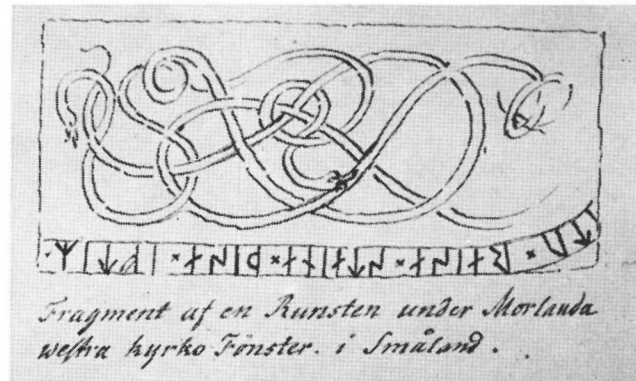

Fig. 95. Sm 151. Mörlunda kyrka. Efter teckning av Hilfelning i F m 57: 5.

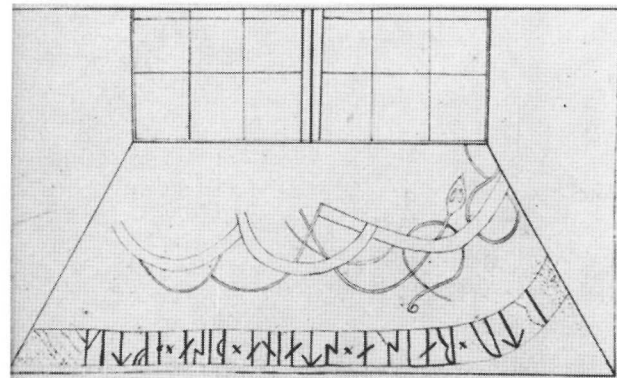

Fig. 96. Sm 151. Mörlunda kyrka. Efter teckning av Wallman i Liljegrens Fullständig Bautil.

av stenen 1797 »Under hemresan och väntan på Skjuts», har antecknat under sin teckning i *F m 57: 3* »Under Morlundas(!) Kyrkas Westra fönster — fragment af en Granit Runsten». Wallman har en utförlig beskrivning (i Liljegrens *Fullständig Bautil*): »Runsten i Mörlunda V. kyrkofönster, Asbolands härad, Calmare län. Stenen, som utgör en oregelbunden skifva, är af glimmerschiffer, 1 aln 21 tum i längd, omkr. $\frac{1}{2}$ tum tjock, och synes tydligen blott vara ett stycke af en större runsten. Ristningen är troligen icke af någon hög ålder, men hörer icke heller till de yngste. Ziraternas ordning kunde icke bestämmas i anseende till stenens betäckning med murbruk; men de aftecknade fragmenterne, såväl som skiljetecknets korsform, visa att Inskriptionen hörer till Christna Tidehvarvet. Runorne äro tydlige; figuren af **s** omvänd. Dialekten liknar den i orten än brukliga.»

Stenens längd var enligt Wallman »1 aln 21 tum» (= 112 cm); uppgift om dess bredd saknas. Stenens mitt fylles av drakornamentik. S. Lindqvist har antagit, att det är ena gavelhällen till en s.k. Eskilstuna-kista (*Den helige Eskils biskopsdöme*, 1915, s. 64).

Inskrift (enl. Hilfelings teckning i *F m 57: 5*):

... **itu** × **raisa** × **staina** × **pisa** × **iftir** × ...

... (*l*)étu reisa steina þessa eptir ...

... läto resa dessa stenar efter ...

Till läsningen: Teckningarna i *F m 57: 5* äro renritningar av dem i *F m 57: 3* med smärre korrigeringar, men beträffande denna inskrift överensstämmer *F m 57: 5* på ett par punkter, där dess teckning har återgivit mera än vad som finns med i *F m 57: 3*, med den mycket försiktige Wallmans. I *i* saknas i *F m 57: 3* men är med i *F m 57: 5* så när som på toppen; hos Wallman (*Topographica Smolandiae*) synes hela runan. Wallman har även antytt en *r*-bst till höger om *i*, sannolikt en naturlig fåra. Runan 19 läses *e* i *F m 57: 3* och av Wallman. Av bistavarna till 23 *r* har Wallman ritat endast den vänstra, Hilfeling har båda. Alla *s*-runorna äro, som Wallman påpekat, omvända.

152. Sinnerstad. Mörlunda sn. Nu vid kyrkan.

Pl. 98.

Litteratur: L 1288. J. H. Wallman: Uppteckning i J. G. Liljegrens Fullständig Bautil (ATA) 4; Th. Svensson: Skrivelse till Riksantikvarien den 23/10 1907 (ATA); M. Hofrén: Skrivelse till Riksantikvarien den 5/10 1927 (ATA); C. M. Fürst: Skrivelse till Riksantikvarien den 7/3 1930 (ATA); B. Helmfrid i Västervikstidningens julnummer 1935 s. 13, Runstensundersökningar i Kalmar län sommaren 1936 (ATA), Kalmar läns runinskrifter (ATA), s. 33, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 125.

Äldre avbildningar: Hofrén: två fotos 1927 (ATA); Fürst: två fotos 1930 (ATA); R. Odencrantz: två fotos 1934 (ATA); Helmfrid: två fotos 1936, fyra 1937 (ATA), foto i Kalmar läns runinskrifter pl. 7 fig. 2, teckning pl. 13 fig. 3, tre fotos i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 127; G. Olson: foto 1944 (ATA).

De delar av runstenen, som finnas kvar, stå numera sammanfogade utanför Mörlunda kyrkas norra vägg, fasthållna vid denna med järnhakar.

Under L 1288 uppges med hänvisning till Wallman, att stenen har sin plats på »Sinnerstads mader». I Wallmans uppteckning finnas vissa partier (r. 7–12, 25–29), som ej längre kunna återfinnas, men å andra sidan saknas stycket med runorna 1–6, som i våra dagar kommit till rätta.

I en skrivelse till Riksantikvarien från kronolänsman Th. Svensson den 23/10 1907 påpekas fragmentens förekomst »ett par kilometer norr om Mörlunda kyrka, 1 à 200 m. vester om gamla landsvägen samt några hundra m. öster om Emån. Der fragmenten ligga, är ett stenrös, som emellertid numera genomskäres af ett dike; platsen är egendomligt nog lågt belägen, sank. Vid plöjning å kringliggande åker lærer i sommar hittats 3 stenyxor. Byfolket har haft väl reda på stenen, som, enl. uppgift, för kanske ett 80-tal år sedan skall hafva sönderslagits.» Han meddelar vidare, att en brukare i byn »för ca 15 år sedan» hade tagit hem en av stenbitarna och använt den till trappsten men varit tvungen bära den tillbaka, då han icke fick någon ro.

På professor C. M. Fürsts tillskyndan lät Riksantikvarieämbetet år 1927 genom landsantikvarie M. Hofrén företaga en undersökning på platsen. Hofrén fann därvid ett fragment med runorna 13–24 i lantbrukare J. Heds gård i Stora Sinnerstad, där det hade legat som brosten men senare blivit upptaget. Ett annat fragment med otydliga runor (1–6) låg i Alfred Svenssons hage invid ett odlingsröse. På Hofréns förslag uppställdes de båda fragmenten i kyrkans vapenhus 1927. Senare togos de emellertid ut ur kyrkan och placerades innanför porten till kyrkogården men flyttades 1930 tillbaka in i kyrkan och placerades i det sydöstra hörnet.

Det av Wallman och Liljegren angivna fyndstället »Sinnerstads mader» ligger ungefär 1,5 km NV om Mörlunda kyrka, ca 400 m Ö om Emån mellan denna och landsvägen Mörlunda–Målilla. Denna plats, där stenen ursprungligen blivit rest, är gammal kärrmark, som i senare tid, efter att ha använts som kohage, numera är odlad. I en närbelägen hage, den s.k. Sjöttingshagen på ett avstånd av ca 200 m från den plats, där stenen varit rest, finnas gravkullar.

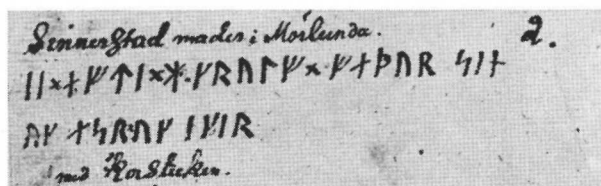

Fig. 97. Sm 152. Sinnerstad. Mörlunda sn. Efter uppteckning av Wallman.

Under de efterforskningar, som jag och senare Helmfrid företagit, har det stycke, som innehåller runorna 30–35 och det, på vilket ett kors är ristat, återfunnits. Dessa bitar forslades 1936 fram till kyrkan, där samtliga fyra fragment sommaren 1944 genom Riksantikvarieämbetets försorg hopfogades och restes mot kyrkans norra yttervägg.

Sådan stenen nu befinnes, är den 183 cm hög, 113 cm bred. Runorna äro 16 cm höga.

Inskrift (med kompletteringar efter Wallmans uppteckning inom []):

... **fi** · **karþ** ... [**af**ti × **hk**] **rulf** × **faþur** **sin** [**uk** **asr** ×] **uk** · **ikir**
 1 5 10 15 20 25 30 35

... *gerð(i)* ... *eptir Heriólfr(?)*, *føður sinn*, *ok Qzur* (el. *Ásu?*) *ok Ingigerði*.

... gjorde ... efter Härjulv(?), sin fader, och Assur (el. Åsa) och Inger.

Till läsningen: Toppen av 6 **þ** är borta. Helmfrid läser **k**. Att runan är **þ**, ej **k**, är säkert, jfr å ena sidan 19 **þ** och å andra sidan 3, 31 och 33 **k**. 3–6 **karþ** återger verbet *gerði* 'gjorde', varav endast **i** fattas. — Av det namn, som följt efter **af**ti och som enligt Wallman varit **hkrulf**, finnes nu 13–16 **rulf** kvar jämte basen av två stavar före **r**, resterna av de runor, som Wallman uppfattat som **hk**. Det kan ha stått **harulf**, ack. av fsv. *Hær(i)ulfr*, med de svenska runbeläggen **hariwolafn** DR 357, **hariwulafa** ack. DR 359, **heriulfr** Sö 88, **hariulf** ack. U 1156, **herlfr** Vg 117 samt ett danskt **hairulfr** DR 15. — 27–29 **asr**, som hör till de nu förkomna partierna av stenen, kan stå för **asur**, det välkända *Qzurr* (se s. 118), eller vara en felläsning eller felristning för **asu**, ack. av *Ása*. — 32–35 **ikir** är sannolikt ack. av det vanliga fsv. kvinnonamnet *Ingigerðr* med mellanstavelsen överhoppad vid ristningen eller synkoperad såsom i den senare namnformen *Ingærðh* (jfr **ingærþ** DR 76, en medeltida jylländsk gravsten); ang. ð-bortfallet se U 735.

Handbörds härad.

153. Högsby kyrka.

Litteratur: B 1039, L 1289. J. Rhezelius: F c 5 (hs i KB) s. 184; J. Bureus: F a 6 (hs i KB) s. 264, F a 5 (hs i KB) s. 263; A. D. Swebilius: Dissertatio academica de Calmaria (1717) s. 17; F e 17 (hs i KB); N. I. Löfgren: Calmar och dess stift

på fasta landet (ATA) I s. 481; E. Ihrfors: Smolandia sacra (ATA) 4 s. 122; Pro Memoria för Högsby (ATA); M. Wernstedt: Beskrivning över Högsby kyrka den $31/12$ 1921 (ATA); B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 37, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 130.

Äldre avbildningar: Rhezelius: teckning i F c 5 s. 184, kopia i Liljegrens Fullständig Bautil (ATA) 7; P. Törnwall: träsnitt i B 1039; teckning i O. Celsius: F m 61 (hs i KB) s. 276; P. Frigelius: teckning i Frigelianska samlingarna (hs i Kalmar h. allm. läroverks bibl.) I s. 78.

Från Högsby kyrka äro två runstenar kända, Sm 153, 154. Den förstnämnda, som ej längre finns kvar, hade på Bureus' och Rhezelius' tid sin plats i kyrkans vapenhus. »Samastädes i Wapenhuset» enligt Bureus i F a 6, »Högby Sochn I Wapenhuset widh K. dören liger denne sten murat» enligt Rhezelius. Hos P. Frigelius (1750) utpekas samma plats: »I Vapnhuset på Högsby Kyrkja vid tröskelen till Kyrkiodörren ligger denne Runesten». I *Bautil* är lokalbestämningen »Högby Kyrkodörr». Stenen har sannolikt förstörts vid den hårdhänta ombyggnad av medeltidskyrkan, som ägde rum 1774, eller blivit inlagd i murarna vid detta tillfälle.

Enligt Rhezelius var stenen » $7\frac{1}{2}$ qtr» (= 111 cm) lång och » $3\frac{1}{4}$ qtr» (= 48 cm) bred.

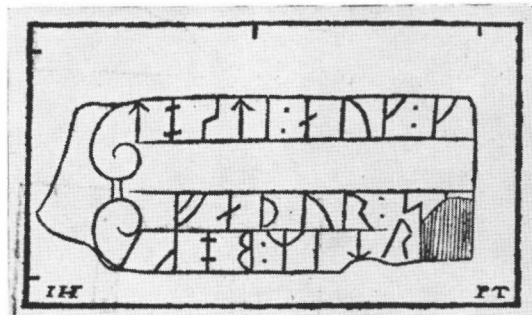
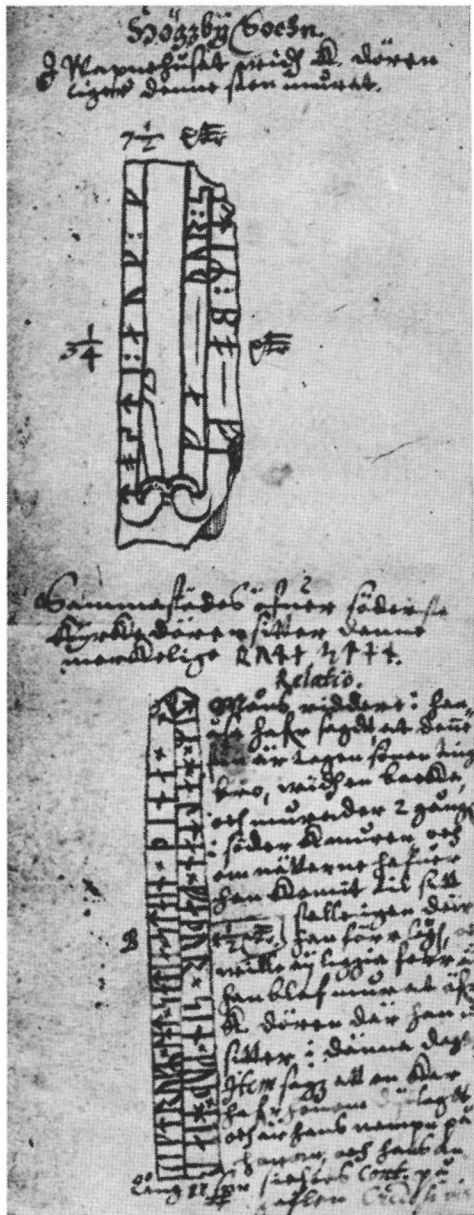

Fig. 99. Sm 153. Högsby kyrka. Efter träsnitt B 1039.

Fig. 98. Sm 153 och 154. Högsby kyrka. Efter teckning av Rhezelius.

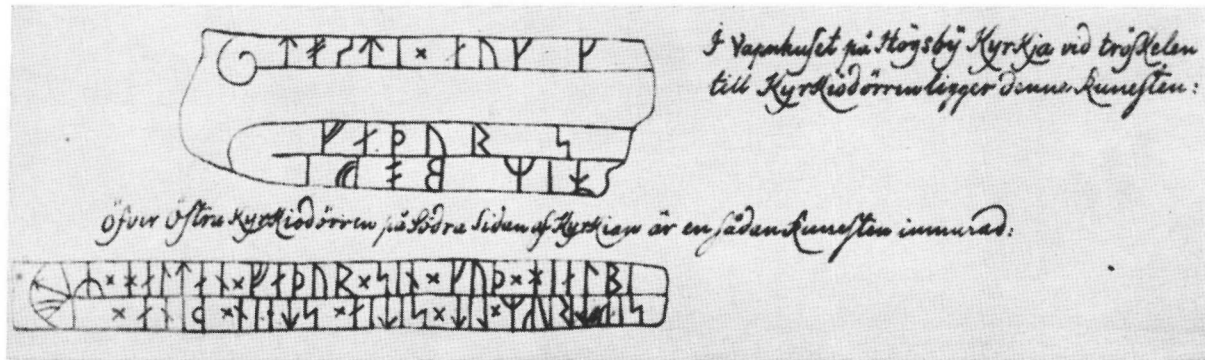

Fig. 100. Sm 153 och 154. Högsby kyrka. Efter teckning av P. Frigelius.

Inskrift (enligt Rhezelius' teckning i *F c 5*):

tosti : auk : k . . . ftir : bofi faþur : s . . .
 1 5 10 15 20

Tósti ok ... eptir Bófa, fǫður sinn.

Toste och ... efter Bove, sin fader.

Till läsningen: Bureus har i *F a 6* läsningen: **tosti : auk : kui . . . ftir : bofi faþur : sin**. B 1039 har följande text: **tosti : auk : k . . . tir : boki faþur : s**. På sistnämnda teckning synes till vänster om 11 **t** ett upp- och nedvänt **r** och efter 23 **s** översta toppen av en stav ovanför en flagring. De långa avstånd, som synas på Rhezelius' teckning mellan 15 **o** och 16 **f** och mellan 19 **a** och 20 **p**, finnas ej i andra läsningar. Frigelius läser: **tosti × auk k . . . tir bofi faþur s**. Slutvokalen i den dödes namn är i alla läsningar **i**, ej ett väntat **a**.

Angående 1–5 **tosti**, *Tósti* se Sm 51. Det förekommer även på Sm 62. — 14–17 **bofi** *Bófi* förekommer även på Sm 126 och 163.

154. Högsby kyrka.

Pl. 97.

Litteratur: B 1040, L 1566. J. Rhezelius: *F c 5* (hs i KB) s. 184; J. Bureus: *F a 6* (hs i KB) s. 264, *F a 5* (hs i KB) s. 263; Ransakningarna 1667; A. D. Swebilius: *Dissertatio academica de Calmaria* (1717) s. 17; N. R. Broeman: *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762) s. 64; *Kyrkoinventarium 1829* (ATA); N. I. Löfgren: *Calmar och dess stift på fasta landet* (ATA) I s. 481; J. G. Liljegren: *Fullständig Bautil* (ATA) 4; *Skrivelse från Pastorsämbetet i Högsby till Domkapitlet i Kalmar* den 14/8 1884 (ATA); E. Ihrfors: *Smolandia sacra* (ATA) 4 s. 122; J. A. Johnsson: *Redogörelse* (Kalmar museums arkiv); E. Bellander: *Fornminnesinventering 1928–1929* (ATA); *Oskarshamntidningen* den 21/8 1929; *Oskarshamns Nyheter* den 16/12 1931; *Skriftväxling 1936* mellan B. Helmfrid, M. Hofrén, Pastorsämbetet i Högsby och Riksantikvarien ang. blottläggande eller ev. uttagande av stenen (ATA); B. Helmfrid: *Kalmar läns runinskrifter* (ATA) s. 39, *Runstensundersökningar i Kalmar län sommaren 1936* (ATA), i *Kalmar läns fornminnesförenings meddelanden 1937* s. 128.

Äldre avbildningar: Rhezelius: teckning i *F c 5* s. 184, kopia i Liljegrens *Fullständig Bautil* 7; P. Törnwall: träsnitt i B 1040; teckning i O. Celsius' *F m 60: 1* (hs i KB) s. 267; P. Frigelius: situationsbild och detaljteckning den 20/8 1750 i *Frigelianska samlingarna* (hs i Kalmar h. allm. läroverks bibl.) I s. 77, 78; J. H. Wallman: teckning i Liljegrens *Runir* (ATA) och *Fullständig Bautil* 4; Ihrfors: teckning i aa s. 191; J. A. Johnsson: teckning i aa; E. Bellander: foto 1928 (ATA); B. Helmfrid: foto i *Kalmar läns runinskrifter* pl. 8 fig. 1, i *Kalmar läns fornminnesförenings medd.* 1937 s. 129, fem fotos 1937 (ATA).

Stenen sitter nu inmurad i tornets södra vägg, på utsidan 15 m över marken, efter att tidigare ha haft sin plats i långhusväggen på samma sida.

Den har ursprungligen, enligt vad en tradition berättar, varit rest i närheten av kyrkan. Där om läses

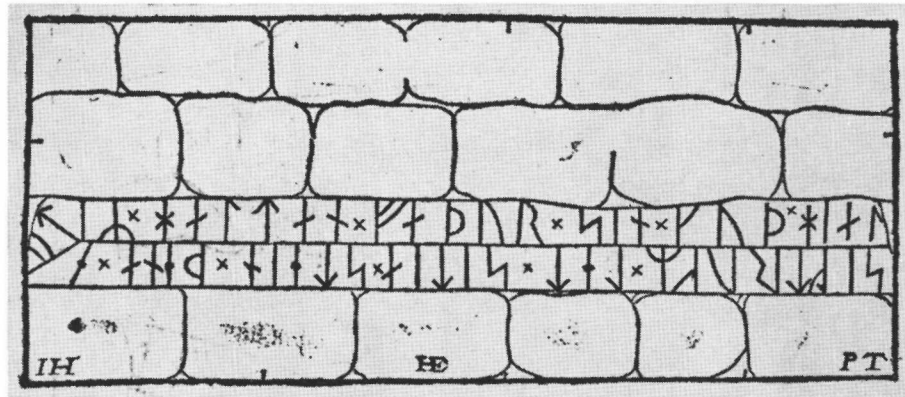

Fig. 101. Sm 154. Högsby kyrka. Efter träsnitt B 1040.

hos J. Rhezelius: »[Högby Soehn] Sammastädes öfuer söderste Kyrkedören sitter denne merkelige runasten. Relatio. Måns riddere i henåsa hafr sagdt, at denne sten är tagen sönan tingbro widh en backe, och murader 2 gånger i söder Kmuren och om nätterne hafuer han komit til sitt stelle igen där han förr lågh, och wille eij leggia forr än han blef murat öfuer Kdören där han nu sitter i dänna dagh. Item sägz att en kar hafr honom dijt lagdt och är hans namn på honom och hans ansichtes cont. på gaflen crede si vis.» Berättelsen om att ansiktet av den som lagt dit en sten, skulle vara avbildat på kyrkmuren finnes även i *Ransakningarna* 1667 men gäller där en sten utan runor i östra kyrkväggen.

Det nämnda Tingebrö har även uppmärksamrats i *Ransakningarna*: »Strax wijdh Kyrkian moot Tinge broo, der store Landzwägen ligger förbij finnes stoor Jordhögar och Kulor.» I E. Tunelds *Geografi öfver konungariket Sverige*, bd 3: 2 (8 uppl. 1832) s. 590 läses: »Tingebrö, en ganska vacker och välbygd bro öfver Emmån, nära Högsby kyrka, 204 aln. lång. I grannskapet äro flera *Grifhögar*, lemningar efter Skansar, och strax vid bron *Tingteltebacke*, hvilken så väl som bron har sitt namn deraf, att Häradsting här fordom blifvit hållna.» Vid inventering av fasta fornlämningar i Högsby 1929 fann man på Staby ägor ca 80 m S-SSO om Tingebrö på en grusås ett gravfält bestående av 15 högar och 1 jordblandat röse.

Om stenen berättas ytterligare i *Ransakningarna*: »På Södra denna Kyrkians sijda strax öfr Kyrkiodören är inmurat en stoor och bred Gråasteen med Runabökstäfwer, hwilka H.s Greffl. Ex:tz Sweriges Rijkets Cantzler nu mera Salig hoos Gudh Högwälborne Axel Oxenstierna, då han reste her neder till tractaten wijdh Brömse Bro laas och uttydde, som hans Rättare här i Socknen weet till att berätta, Men hwad dett war kan han nu inttet påminna sig.» N. I. Löfgren, som kopierat Rhezelius' teckning och skrivit av hans notiser om stenen, tillägger 1821: »Stenen behåller ännu sin uråldriga plats utanpå muren öfver östra kyrkodörren, och har vid alla de rappningar och renovationer kyrkan i sednare tider undergått blifvit skonad från öfversmetning, men öfra eller sista raden är nog otydlig.» När Löfgren kallar dörren, över vilken stenen satt, den östra, innebär det, att den satt över den östligaste av de två dörrar, som funnos på södra sidan. Samma lokalbestämning har Frigelius på teckningen 1750: »Öfver Östra Kyrkiodörren på Södra Sidan af Kyrkian». Både Frigelius (1750) och Löfgren (1821) ha ritat aspekter på kyrkan, där runstenen fått sin markering.

Senare har stenen flyttats till sin nuvarande, ur alla synpunkter olämpliga plats 15 meter över marken i tornets södra vägg. Det skedde 1885. Medeltidskyrkan har blifvit ombyggd 1774, 1885 och 1925.

Före flyttningen till tornet 1885, medan stenen satt över kyrkdörren, var den åtkomlig för undersökning och avbildades åtskilliga gånger. På dess nuvarande plats är det mycket svårt att komma i närheten av den. Helmfrid hade vid ett besök 1936 tillfälle att använda de byggnadsställningar, som då voro uppsatta för taktäckning, och kunde då studera och fotografera inskriften på nära håll (pl. 97). Vid mitt besök 1944 tog N. Åzelius från marken ett foto, som i förstoring meddelas fig. 102. Inskriften meddelas här med ledning av detta foto samt Helmfrids läsning och foto.

Fig. 102. Sm 154. Högsby kyrka. Förstorad detalj av situationsbilden å pl. 97.

Stenen är 215 cm lång, 26 cm bred.

Inskrift (med kompletteringar efter B 1040 inom []):

[s]igtrykr × let × setia × stein × þena × eftir × haltan × faþur × sin × kuþ × hia[] . . .

Sigtryggr lét setia stein þenna eftir Hálfdan, föður sinn. Guð hiál(pi) ...

Sigtrygg lät sätta denna sten efter Halvdan, sin fader. Gud hjälpe ...

Till läsningen: Stenen är avstött utmed kanterna, varigenom runorna delvis skadats. I **s** har mer eller mindre fullständigt återgivits på teckningarna av Rhezelius, Törnwall, Swebilius och Frigelius; Helmfrid har sett dess nedre hälft. Runan **3 g** har av de flesta undersökare uppfattats som **k**; Swebilius och Helmfrid läsa **g**. **6 y** har av de flesta äldre undersökare lästs **u**. **10 e** är hos Bureus, Swebilius, Frigelius **i**. **13 e** läses **i** av Törnwall, Frigelius och Wallman; Swebilius läser **a**. **17–21 stein** läses av Swebilius **steen**. **23 e** i **þena** är enl. Rhezelius, Swebilius, Frigelius **i**. **26 e** är enligt Swebilius, Frigelius **i**; Wallman läser **a**. Av runorna **26–30 eftir** synas på fig. 102 **26 e**, **29 i** och **30 r** oskadade, av **27 f** kan man se hst och en del av nedre bst, av **28 t** hst, delvis. Helmfrid har vid sin undersökning även sett ett litet stycke av den övre **f**-bst och nedre delen av hst i **t**. På de äldre teckningarna äro alla runorna i detta ord fullständiga utom hos Wallman, som endast har första runan (vilken han fattat som **a**) och den sista helt bevarade; av **f** synes endast hst, av **i** ett fragment vid nedre marglinjen. **31–36 haltan** läsas hos Bureus och Wallman **halþan**. Bst till **45 k** har ej kommit till synes på fig. 102. Av sista ordet framträder på denna bild endast **48–49 hi**, Helmfrid har sett **48–50 hia** och nedre delen av hst i **51 i**. Bureus har **hia**, Rhezelius, Törnwall och Swebilius **hial**. Frigelius läser **hialbi**.

Sigtryggr hör ej till de vanligare namnen. Såväl i rsv. som senare äro exemplen fåtaliga. De enda säkra, icke sagohistoriska bärarna av namnet i Danmark äro svenskar: **siktriku DR 2**, **siktriuk kunuk DR 4**, Gnuþas son, samt en *Sicthrug* hos Saxo (Knudsen o. Kristensen sp. 1227). I Norge förekomma åtskilliga exempel. — **31–36 haltan** är ack. av *Hálfdan*, vanligt namn. Det förekommer även i Sm 146.

155. Bötterum. Långemåla sn.

Pl. 98.

Litteratur: B. Helmfrid: Skrivelse till Riksantikvarien den 18/2 1936 (ATA), Kalmar läns runinskrifter (ATA), Runstensundersökningar i Kalmar län sommaren 1936 (ATA), i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 130; Kalmar–Kalmar läns tidning den 8/1 1936; Svenska Dagbladet den 11/1 1936; E. Bellander: Skrivelse till Riksantikvarien den 9/8 1937 (ATA); Handlingar 1936–45 ang. placering (ATA).

Äldre avbildningar: M. Hofrén: fem fotos 1936 (ATA); B. Helmfrid: två fotos i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 131; E. Bellander: foto 1937 (ATA).

Runstenen står vid den norra manbyggnaden i Bötterum 3 m S om husets långsida med ristningsytan mot S.

Den hittades, enligt uppgift av gårdens arrendator G. Johansson, år 1936 i en f. d. mossmark, som under

senaste mansåldern använts som slätteräng. Under nyodlingsarbete där stötte man på den med plogen. Den låg med runorna neråt. Fyndplatsen ligger ungefär 500 m S om Bötterum och ca 1300 m NV om Långemåla kyrka. 6–7 m S om den plats, där stenen hittades, synes i den eljest låglänta terrängen en upphöjning, som är bevuxen med ekar. I denna ekdunge ställde man stenen, lutad mot ett träd; senare fördes den till sin nuvarande plats och sattes ned i jorden.

Innan stenen restes, kunde dess totala höjd fastställas till 102 cm. Den mäter nu ovan jord 62 cm i höjd och är 36 cm bred. De största runorna äro 10 cm höga.

Inskrift:

uti : lit : s . . . faþur sin : ku . . .

1 5 10 15

Oddi lét s(etia) ... fǫður sinn. Gu(ð) ...

Udde lät sätta ... sin fader. Gud ...

Till läsningen: Stenens topp är avslagen, varigenom en del av inskriften fallit bort. Översta delen av hst till 6 **t** är avstött. Av 8 **f** återstår endast huvudstavens nedre del och övre hälften av den yttre bst. Nedre delen av 11 **u** är bortvittrad.

1–3 **uti** är mansnamnet *Oddi*, rsv. *Uddi*. Se ang. detta namn Sm 48. Runorna 16–17 **ku** kunna också utgöra början av adj. *góðan* (ack.).

Norra Möre härad.

156. Kläckeberga kyrka.

Litteratur: L 2004a (i J. G. Liljegren: Diplomatarium suecanum 1, 1829, bland »Ytterligare bekantblifne Run-Urkunder» efter registret); O. C. Ekman: Beskrivning (ATA), brev till J. G. Liljegren den 15/5 och 23/5 1834 (ATA); N. I. Löfgren: Calmar och dess stift på fasta landet (ATA) I s. 330; B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 58, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 137; Anteckningar (ATA).

Äldre avbildning: »Murmästaren Petersson»: skiss i Ekmans beskrivning.

Runinskriften, som kom i dagen 1834 i samband med ombyggnadsarbeten i medeltidskyrkans äldsta delar, är nu försvunnen.

Hur det gick till, när den upptäcktes beskriver doktor O. C. Ekman i Kalmar på följande sätt (med hänvisning till en skiss): »Norra kyrkowäggen, ganska tjock, utan fönster, lit:a a, uppmurad af wanlig gråsten och andra ohuggna stenar, skulle nu förses med fönster, då ungefärligen midtpå samma vägg i äldsta delen af denna kyrkobyggnad fanns en Niche No. 1 stor som ett wanligt kyrkofönster, hwilken Niche war betäckt med en yttre mur inåt kyrkan, och dess bakgrund utgjorde yttre kyrkowäggen. Midt i denna Niche satt en sandsten lit:b, i hwilken war huggen en öppning tolf tum hög, och motsvarande bredd, af figur som No 2. Denna halfeirkelformiga öppning gick tvärtigenom stenen, som satt ytterst i muren, så att genom öppningen kunde dagsljuset inkomma i kyrkan, innan den förestående muren uppdrogs, men nu war den så wäl med murbruk tilltäppt, så att den ej kunde förmärkas på yttre sidan åt kyrkogården, förrän wid rifningen, och inåt war den undangömd af den omnämnde förestående muren. Öppningen i stenen är med omsorg uthuggen, och synes ej någon infattning deri. Byggmästaren trodde, att den varit en skottglugg.? I det murbruk, som uppfyllde öppningen No. 2, stodo med en pinne ingrafne runor i den ordning, som medföljande papper utvisar, och hwilka aftecknades af Byggmästaren innan muren refs. Han wille tolka dem med: 'Futher gned dörren'.»

I Ekmans brev till Liljegren den 23/5 1834 läses:

»Jag skyndar att beriktiga mina uppgifter om Kläckeberga kyrka, hwilka lemnades mig af Pastor Carlström, som erhållit dem af en wid byggnaden arbetande Gesell; men då jag fick weta, att det war Murmästaren Petersson, som förestår kyrkorestaurationen, hwilken ej är alldeles okunnig Handverkare, begaf jag mig sjelf till honom, då jag erhöi de säkra upplysningar, som hos följande papper [o. a. beskrivning] innehålla, och låter jag hans egen teckning af Runorna wara brefvet bifogad. Märkligt är, att jag stundom träffar gamla Bönder, som känna runor och runcalendern.» De i brevet nämnda »uppgifterna» syfta på en preliminär anmälan till Liljegren den 15/5 1834, vari Ekman också meddelar: »Lerklumpen, eller

Fig. 103. Sm 156. Kläckeberga kyrka. Efter teckning av »Murmästaren Petersson».

rättare murbruket af kalk och sand, förvaras tills vidare hos mig.» Detta förhållande bekräftas av Löfgren: »Lerstyckena, i hvilka runorne stå, förvaras i Doct. Ekmans Antiqvitetsamling i Calmar.» Nu kunna de ej längre återfinnas. Mått saknas.

Inskrift (enl. Peterssons teckning):

fuporkhnia . . . þor - . . .

1 5 10

Inskriften har alltså bestått av *futharken*, två gånger helt eller delvis upprepad.

157. Ryssby gamla kyrka.

Litteratur: L 1290 b (i J. G. Liljegren: Diplomatarium suecanum I, 1829, bland »Ytterligare bekantblifne Run-Urkunder» efter registret); P. Frigelius: Frigelianska samlingarna (hs i Kalmar h. allm. läroverks bibl.) s. 43, avskrift i ATA; N. I. Löfgren: Calmar och dess stift på fasta landet (ATA) I s. 376; E. Ihrfors: Smolandia sacra (ATA) 4 s. 101; B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 44, i Kalmar fornminnesförenings medd. 1937 s. 133.

Äldre avbildning: Frigelius: teckning i aa (kopia i ATA).

Om denna runsten, som ej längre är åtkomlig, meddelar P. Frigelius: »När Ryssby gamla Kyrkja nedtogs år 1750, fan man nedre vid grunden i väggen in uti Kyrkjan, på södra sidan brede vid där Prädicostolen har stådt en Runsten, af eld i forna tider mycket skjämd. Stenen är af gråsten, och är nu i den nya Kyrkjan inmurad til en del fram i Choret vid grunden på Östra gafvelväggen.» De skador genom eld, som stenen skall ha uppvisat, kunna ha uppstått 1611, då kyrkan brann enl. Löfgren.

De övriga läsningar, som finnas, Löfgrens och Ihrfors', äro ej grundade på självsyn. Av Löfgrens beskrivning framgår, att stenen ej kunnat återfinnas av honom, och Ihrfors säger den vara »calce tectum et reconditum.» Senare efterforskningar ha ej heller givit något resultat. Måttsuppgifter saknas.

Inskrift (enl. Frigelius):

iluki . . . bro iftir ka . . . þur sinuta

1 5 10 15 20

Illugi . . . brú eptir . . . (fo)ður (el. bróður) sinn nýtan.

Illuge (lät göra) bron till minne av . . . sin duktige fader (el. broder).

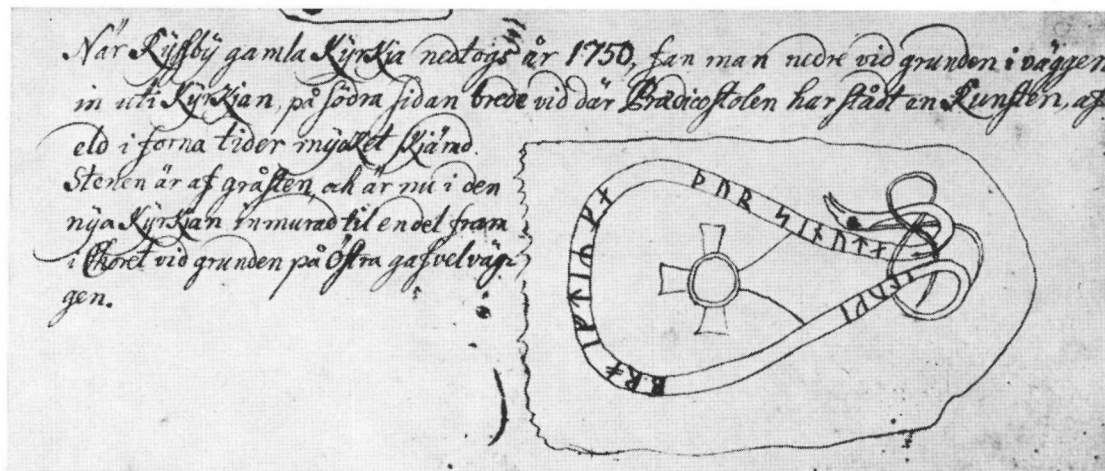

Fig. 104. Sm 157. Ryssby gamla kyrka. Efter teckning av P. Frigelius.

Till läsningen: I ATA finnes en avskrift av Frigelius' uppgifter och en kopia av hans teckning, båda ganska fria i förhållande till originalen.

1-5 **iluki** *Illugi* är känt genom åtskilliga belägg från rsv. tid, i synnerhet från Uppland men även annorstädes t.ex. Ög 152, Sö 3. Det saknas helt i det av Lundgren o. Brate redovisade materialet. I Danmark är det sparsamt belagt med de äldsta exemplen i myntinskrifter från 1000-talet. På Island är det »mycket brukligt alltifrån 900-talet» (Lind). Där finns också den ursprungligare stavningen *Illhugi* 'den illasinnade'. — Runorna 14-15 **ka** äro de två första i namnet på den döde. — 19-24 **sinuta** uppfattas naturligast som *sinn nýta(n)* av adj. *nýtr* 'duglig, duktig'. Jfr **fapur** × **sin** × **manutan** U 56 med samma dubbelläsning av **n**, som förutsättes ovan, **sun**·**miuk**·**nutan** U 166, **buta** : **nutan** Ög 105.

158. Ryssby gamla kyrka.

Litteratur: L 1908a (i J. G. Liljegren: Diplomatarium suecanum I, 1829, bland »Ytterligare bekantblifne Run-Urkunder» efter registret); P. Frigelius i Frigelianska samlingarna (hs i Kalmar h. allm. läroverks bibl.) s. 44; N. I. Löfgren: Calmar och dess stift på fasta landet (ATA) I s. 376; E. Ihrfors: Smolandia sacra (ATA) 4 s. 97; B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA), s. 57, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 136.

Äldre avbildning: Frigelius: teckning i aa.

Om denna inskrift, som nu är borta, meddelar Frigelius: »Öfverst vid hvalfvet i gamla Ryssby Kyrkia i en Munke- eller NunneKammar, som det tyckes hafva varit stod i sielfa Kalken ritadt, lika som det skulle skedd när Kalken varit mjuk, följande ...» Inskriften, som var ristad i kalkputsen, förstördes alltså, när kyrkan raserades. Utom inskriften bestod ristningen av överdelen av två fabeldjur med ganska lång hals, kring vilken syntes ett band, uppstående öron och lång uthängande tunga. Måttsuppgifter saknas.

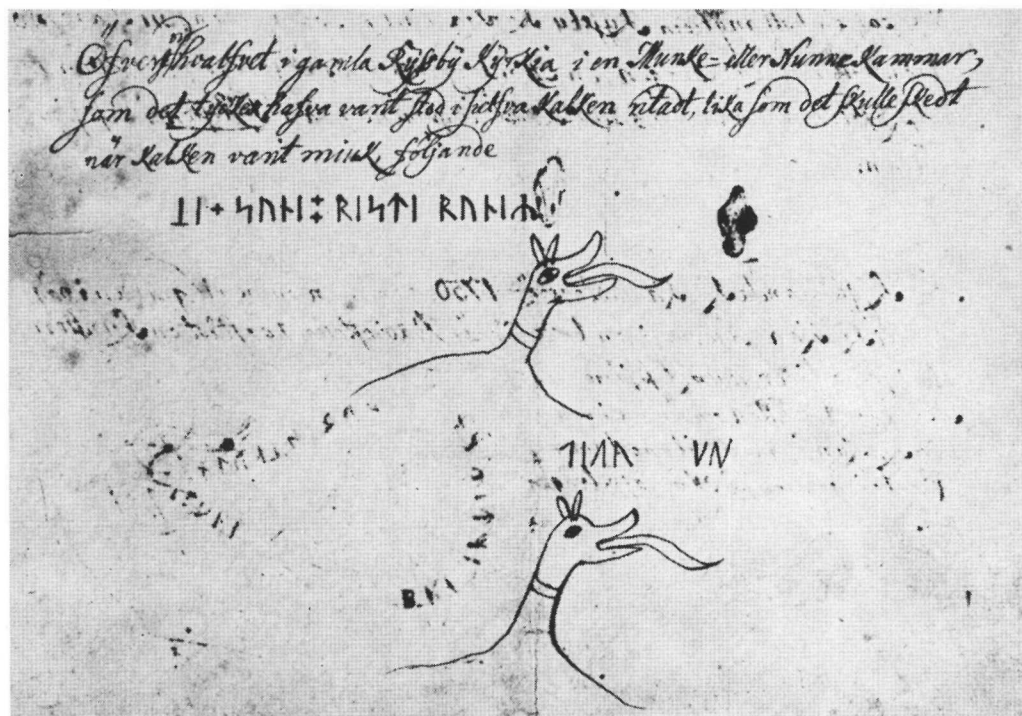

Fig. 105. Sm 158. Ryssby gamla kyrka. Efter teckning av P. Frigelius.

Inskrift (enl. Frigelius):

- - + suni † risti runir | tiyu V N
1 5 10 15 20

... *Sóni reist rúnar* ...

... Sune ristade runorna ...

Till läsningen: Före 3–6 **sun**i stå två tecken, av vilka det sista kan vara **i**. Runan 5 **n** har, liksom 14 **n** bst endast till höger. 10 **t** har två bistavar, 17 **t** endast en. **s**-runorna ha normal form. Tecknen 17–22 stå mellan de två fabeldjuren. Efter 17–18 **ti** följa två **u**-liknande tecken, av vilka det första är vänt bak och fram samt, på något avstånd därifrån, versalerna V N. Vad dessa betyda är ovisst.

3–6 **sun**i är mansnamnet *Sóni*, tämligen sällsynt i runinskrifterna. Se Sm 39.

159. Åby gamla kyrka.

Litteratur: L 1290. J. Rhezelius: F c 5 (hs i KB) s. 158; J. Bureus: F a 6 s. 264, F a 5 s. 266 (hsr i KB); B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 43, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 136.

Äldre avbildning: Rhezelius: teckning 1634 i F c 5, kopia i J. G. Liljegrens Fullständig Bautil (ATA) 4.

Runstenen är nu försvunnen.

Den låg enligt Rhezelius vid altaret i Åby gamla kyrka: «Wid altaret där prästen plägar stå är sten al fornött». Kyrkan revs 1774.

Stenens mått voro enligt Rhezelius: höjd »13½ qtr» (= 199 cm), största bredd »4½ qtr» (= 64 cm), minsta bredd »3¼ qtr» (= 48 cm).

Inskrift (enl. Rhezelius):

ak - - - - - s - - - - - an - - - - - sin
1 5 10 15

... *sinn*.

... *sin*.

Till läsningen: 2 **k** har bst på vänster sida. Runan kan också uppfattas som ett skadat **m**. Det enda ord man kan identifiera är 14–16 **sin**.

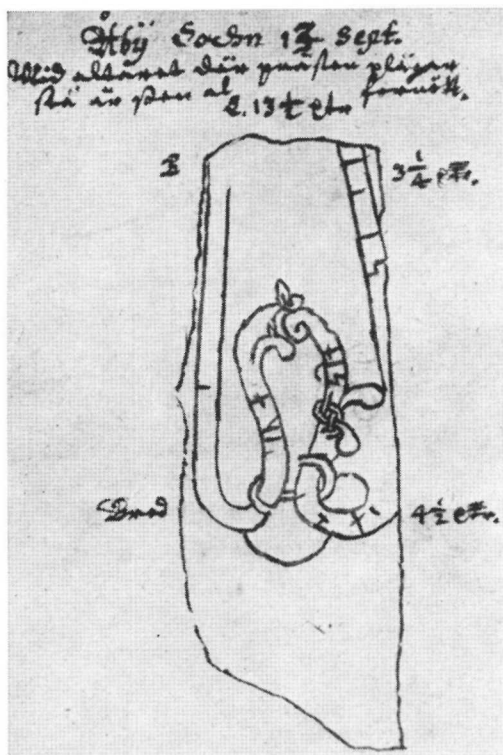

Fig. 106. Sm 159. Åby gamla kyrka. Efter teckning av Rhezelius.

160. Kalmar. Slottet.

Pl. 99.

Litteratur: B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 53, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 136.

Äldre avbildningar: Helmfrid: fotos i Kalmar läns runinskrifter pl. 11 fig. 1–2, ett av dem återgivet i a a 1937 s. 139, tre fotos (ATA).

I det s.k. kungliga köket i östra delen av Kalmar slotts bottenvåning förvaras en runristad häll av kalksten, som hittades i oktober 1929 i fängelsegolvet i östra tornet. Detta torn uppfördes på 1300-talet men ombyggdes på 1500-talet till fängelse, varvid hällen lades in som golvsten.

Stenen är 179 cm lång, 65 cm bred vid basen, 85 cm vid huvudändan. Mitt på stenen synes ett ringkors med ett postament i två avsatser. Ringens yttre cirkel är 38 cm i diameter, den inre 28 cm. I ringen är en tång inristad. Inskriften är anbragt inom marglinjer längs kanterna och på korsets vertikalarm och ring. Vid hällens fotända är den utplånad av vittring. Den del, som är anbragt längs kanterna, utgöres av en blandning av runor och majuskler, degenererade och omformade. Tecknen på korsringen likna mest majuskler. På korsets vertikalarm läses med omvända runor löpande uppifrån och nedåt:

fuporkhniastblmr . . . 𐌺 𐌴

1 5 10 15

Denna del av inskriften består alltså av gyllentalsraden i runkalendariet. För att få de önskade 19 tecknen hade man till runradens 16 tecken lagt de tre extrarunorna 𐌺 𐌺 𐌴, *árlaug*, *tvímaðr* och *belgþór*. Den första av dessa, som har haft sin plats efter 16 **r**, är fullständigt förstörd av vittring. Runan 16 **r** är också bortvittrad så när som på ett par fragment av hst och högra delen av bst, som är kantig. **r**-runor av typen 𐌺 förekomma på östgötska runstavar.

Hällen liknar i vissa avseenden en gravhäll från Räpplinge på Öland (S. Gardell: *Gravmonument från Sveriges medeltid 2*, 1946, s. 93) samt en dylik från Sandby på Öland (aa s. 87).

Andra inskrifter med deformerade tecken äro Sm 3, 56 och 58. Det är svårt att föreställa sig, att Kalmarhällen med sin meningslösa inskrift kan ha gjort tjänst som verklig gravhäll.

161. Kalmar. Slottet.

Pl. 99.

Litteratur: B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 46, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 136. Äldre avbildningar: Helmfrid: två fotos 1936 (ATA), foto i Kalmar läns runinskrifter pl. 8 fig. 4.

Stenen, som endast är ett fragment, förvaras i slottets västra bottenvåning. Den påträffades i början av 1920-talet i taket av en fönsterglugg tillhörande ett hemlighus i det s.k. Rödkullatornet, som byggdes på 1500-talet.

Fragmentet är av kalksten, 77 cm långt, 66 cm brett. Runorna äro 8 cm höga.

Inskrift:

. . . astu × stain . . .

1 5

. . . (r)eistu stein . . .

. . . reste stenen . . .

Till läsningen: Före 1 **a** har Helmfrid sparat toppen av ett **r**. På 1 **a** synes intet av bst till höger om hst, på 7 **a** kan man se en liten bit av bst på högra sidan. 3 **t** har två bistavar, 6 **t** endast en. På 9 **n** skär bst över hst.

162. Kalmar. Slottet.

Pl. 99.

I Kalmar slottssamling förvaras bland jordfynd från undersökningar i och omkring Kalmar slott ett knivskaft av ben med runinskrift. Föremålet hittades den ³⁰/₉ 1936 i lös fyllning från västra förborgen mitt för gröna salen.

Skaffet är brunt till färgen, snett avbrutet vid den smalare änden. Längd 8,2 cm utmed den längsta sidan, där en spets skjuter ut, 6,5 cm utmed den andra. Genomskärningen är oval 16 × 9 mm vid den övre änden. Inskriften inramas av marglinjer. Avståndet mellan dessa är 13 mm. Runorna som med sina toppar i allmänhet beröra den övre ramlinjen, nå ej helt ned till den undre. De äro mycket grunt ristade, trådsmla.

Inskrift:

kærbjar : a : mik
 1 5 10

Geirbjør(n) á mik.

Gerbjörn äger mig.

Till läsningen: Runan 2 har dubbelsidig bst, æ, 6 och 8 ensidig, a. Till vänster om 2 æ synes ett litet streck, som stöter intill basen i spetsig vinkel. Till höger om 5 i är också en ovidkommande ristning, †, vars »bistav» stöter intill hst i 5 i något ovanför basen. Bst i 7 r når ej lika långt ner som de andra stavarna. Efter denna runa synes ett tydligt skiljetecken :, något snett placerat. Efter 8 a synas ett par små punkter bildande ett :. De sitta högt upp och äro grundare och mindre tydligt markerade än : före 8 a. Nedre delen av 11 k förlorar sig i den här ganska förstörda ytan.

Namnet *Geirbjörn* förekommer även i Sm 69.

Södra Møre härad.

163. Arby kyrkogård.

Litteratur: L 1290a (i J. G. Liljegren: Diplomatarium suecanum I, 1829, bland »Ytterligare bekantblifne Run-Urkunder» efter registret); B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 51, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 141.

Äldre avbildning: P. Frigelius: teckning 1747 i Frigelianska samlingarna (Kalmar h. allm. läroverks bibl.) I s. 17 (kopia i ATA).

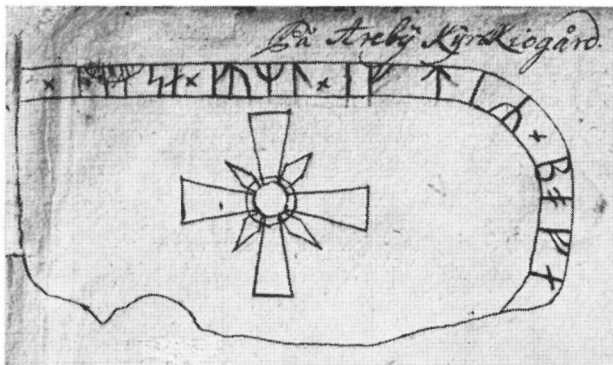

Fig. 107. Sm 163. Arby kyrkogård. Efter teckning av P. Frigelius.

... × - - - sa × kuml × iftir × bofa ...
 1 5 10 15

... (rei)sa kuml eptir Bófa ...

... resa vården efter Bove ...

Om namnet *Bófi* se Sm 126.

Runstenen är nu försvunnen.

I Frigelius' anteckningar finner man på den sida, där han ritat av »Areby Kyrkjas södra sida år 1747», även en teckning av en runsten, över vilken han antecknat: »På Areby Kyrkogård.» Ingen annan källa finnes. Stenen har förgäves efterfors-kats.

Runstenen är på bilden avslagen vid basen och utmed högra sidan, varigenom början och slutet av inskriften gått förlorade. Mitt på den fria ytan är ett kors inristat. Måttsuppgifter saknas.

Inskrift (enl. Frigelius):

164. Hossmo kyrka. Nu i Statens historiska museum.

Pl. 100.

Litteratur: L 1971. N. H. Sjöborg: Samlingar för Nordens fornälskare 2 (1824) s. 64; Kyrkoinventarium 1830 (ATA); N. I. Löfgren: Calmar och dess stift på fasta landet (ATA) I s. 229; J. G. Liljegren: Runlära (1832) s. 166; B. E. Hildebrand: Anteckningar 1876 (ATA); W. Andersson i J. Roosval: Dopfuntar i Statens historiska museum (1917) s. 30; B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 54, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 137; S. B. F. Jansson: Undersök-ningsprotokoll den 21/2 1961 (ATA).

Äldre avbildningar: Löfgren: teckning i aa s. 229; teckning i Sjöborgs aa 2 pl. 23 fig. 91; Helmfrid: fotos i Kalmar läns runinskrifter pl. 11 fig. 4, pl. 12 fig. 1, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 139 fig. 26-27.

Hosso kyrkas medeltida dopfunt med sin runinskrift har ej tilldragit sig någon uppmärksamhet hos den antikvariska forskningen före 1800-talet. Enligt Löfgren stod den »Uti Hosmo kyrkas Vapenhus, till höger när man kommer in om dörren ... i hörnet.» I kyrkoinventariet 1830 läses: »Denna dopfunt begagnas icke.» År 1877 överlämnades den till Statens historiska museum, där den har inv.nr 6004.

Funten är av gråbrun sandsten, 85 cm hög. Den har varit målad, troligen i flera färger, men har senare överkalkats. Den cylindriska cuppan har en inre diameter av 47 cm, en tjocklek av 6,5 cm, ett djup av 24 cm. Den är försedd med uttömningshål. Dekorationen består av en rundstav runt fotens översta del och fyra människogestalter på lika stort avstånd från varandra runt den nedre.¹ Den 82 cm långa inskriften är anbragt omedelbart under cuppens övre rand, på utsidan. Runorna, som äro 3 cm höga, äro ganska djupt huggna men delvis skadade.

Inskrift:

iak : biþ : þik : b . . . - - : at : þu : biþ : nafnleka : fyrer : þæn : man : sum : m . . . k : giörþe :
 1 5 10 15 20 25 30 35 40 45

iakob : het : h - . . .
 50

Ek bið þik ... at þu biðr nafnliga fyrir þann mann, sem mik gerði. Iakob hét ha(nn).

Jag beder dig ... att du beder för den man, som gjorde mig, och därvid nämner hans namn. Jakob hette han.

Till läsningen (enligt Janssons protokoll): »Före 1 i finnes ej skiljetecken. I runföljden 1–9 äro runornas ändar markerade med korta tvärstreck. 2 **a** har bst endast till vänster om hst. 3 **k** är ej stunget. Skiljetecknet efter 3 **k** har förlorat sin nedre punkt i en urgröpning; möjligen kan ett svagt spår av punkten skönjas i urgröpningens kant. 4 **b** har förlorat övre hälften genom en kantskada. I samma skada har 5 **i** mist toppen. 6 **þ** och 7 **þ** ha också förlorat övre delarna i en kantskada. I skiljetecknet efter 6 **þ** har övre punkten skadats i en urgröpning. 9 **k** har förlorat bistavens övre del i en kraftig kantskada. I samma skada har övre punkten i skiljetecknet efter 9 **k** gått spårlöst förlorad. 10 **b** har förlorat övre bst och toppen av hst. Därefter är ristningen bortslagen på ett 4 cm långt stycke. På det skadade stället har plats funnits för tre runor. Av 11 och 12 återstå endast nedre delarna av två lodräta stavar. Dessa stavar kunna ha ingått i en runa (**u** eller **r**). Skiljetecknet före 13 **a** består av två punkter; samma form har tydligen samtliga inskriftens skiljetecken haft. 13 **a** och 14 **t** ha bistavar endast till vänster om hst. 17 **b** har förlorat övre bst i en kantskada. I samma skada ha 18 **i**, som ej är stunget, och 19 **þ** förlorat topparna. 20 **n** har, liksom 22, 34 och 37 **n**, bst endast till höger om hst. Runan 21 **af** (𐌱) är tydlig. 22 **n** står trångt mellan 21 **af** och 23 **i**; runan är därför endast drygt hälften så hög som övriga runor. 24 **e** är tydligt stunget med en något högt placerad punkt. 25 **k** är upptill skadat genom en urgröpning. 26 **a** har ensidig bst. Skiljetecknet efter 26 **a** har förlorat övre punkten i en urgröpning. I samma kantskada ha övre bst och toppen av hst i 27 **f** gått spårlöst förlorade. 28 **y** är tydligt stunget. I 29 **r** gå bistavarna in till hst på mitten; samma form ha de övriga **r**-runorna i inskriften. 30 **e** är tydligt stunget med ett kort tvärstreck. 33 **æ** har tydlig dubbelsidig bst. 36 **a** har ensidig bst. Runan 38 **sū** (𐌺) är tydlig. 39 **m** har mist högra bst i en kantskada, i vilken också den övre punkten i följande skiljetecken har gått förlorad. I 40 **m** är högra bst skadad genom vittring. I samma skada har en runa mellan 40 **m** och 41 **k** gått fullständigt förlorad. 41 **k** har förlorat toppen av hst; runan är ej stungen. 42 **g** är tydligt stunget. 44 **or** (𐌺) är djupt och tydligt. 46 **e** är stunget med ett djupt tvärstreck. 48 **ak** (𐌱) och 49 **ob** (𐌺) äro tydliga. 51 **e** är tydligt stunget. 52 **t** är upptill skadat genom en kantflagring. Av bst finnes endast ett mycket svagt spår. 53 **h** har förlorat toppen. Av runan 54 återstår endast nedre hälften av en hst. Därefter finnas nu inga spår av runor. Cuppens kant är bortslagen på ett 8 cm långt stycke.»

¹ Om funten ur konsthistorisk synpunkt se W. Andersson aa.

17–19 **bip** är pres. 2 sg. utan ändelse-**r**, vilket möjligen är felskrivning, förorsakad av det föregående **bip**, runorna 4–6, som är pres. 1 sg., eller tillkommet genom inflytande från imperativformen på grund av innebörden i satsen. Imperativformen är vanlig i sådana sammanhang, t.ex. Sm 145. — 20–26 **nāfnleka**, det förut ej i fsv. belagda *nāfnliga*, står här i sin ursprungliga betydelse 'vid namn, genom att uttryckligen utsäga namnet'. Ordet finns i äldre danska i betydelsen 'ved navn', t.ex. »ingen met seer leste beraabe eller naffnligen beskielde» (citrat från A. Huitfeldt, enligt Kalkar) och lever kvar i exempel från 1700- och 1800-talet i betydelsen 'saaledes at navnet (paa nogen ell. noget) udtrykkelig nævnes, anføres', 'med navns nævnelse' (Dahlerup). Fritzner känner endast den yngre betydelsen 'udtrykkeligen, besynderligen'. (I Fritzners äldre upplaga 1867 översättes *nāfnliga* med 'ved Navn'.) Betydelsen 'särskilt, i synnerhet' passar ej här. Helmfrid har med hänvisning till Fritzner översatt »Jag beder dig, broder, att du beder, särskilt för den man, som gjorde mig», men detta ger ej god mening. Vilka andra skulle han bedja för? Inlägger man den från danskan kända betydelsen i *nāfnliga*, blir det mening och sammanhang i inskriften: »Jag beder dig b(roder), att du, nämmande hans namn, beder för den man, som gjorde mig», vartill på ett naturligt sätt sluter sig upplysningen »Jakob hette han», varigenom verket också blir signerat.

Då undersökarna före Helmfrid läst **nāfnleka** fel och även haft en annan uppfattning om det skadade ordet efter 7–9 **pik**, avvika deras tolkningar. Löfgren skriver, sedan han meddelat läsningen: »Detta har Collega Scholæ Mag. Abr. Ahlquist tolkat sålunda: 'Jag beder dig ↓---↑ (förmodl. något helgons namn) ty du bön idkeliga förer (Du beder alltid). Den man som mig gjorde, Jacob het han.' — Magister Ahlquist skref dock härom till Profes. N. H. Sjöborg, hvarifrån han fick följande svar dat. d. 13 Maj 1820: 'Inskriften på Hosmo Dopfundt har Hr Magistern ganska godt tagit reda på. Jag läser nästan aldeles på samma sätt, med liten förändring sålunda: Jak bid dik litti du bid itklega furar den man sum mik gjorda. Jacob het han. d.ä. Jag beder dig (åskådare, Läsare!) att du vill idkeligen bedj[a] för den man som mig gjorde. Han hette Jacob.» I Sjöborgs *Samlingar för Nordens fornülskare* 2 s. 64 lyder tolkningen: »Jag beder dig detta, att du beder idkeligen för den man, som mig gjorde, Jacob hette han.»

Andersson har framhållit funtens släktskap med den gotländska stenmästaren Sigravs verk och daterar den till 1200-talets förra hälft under hänvisning till en tidsbestämning av v. Friesen på språkliga grunder, vilken givit samma resultat.

165. Hossmo kyrka.

Litteratur: S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1959 s. 99 f.

I Hossmo kyrka upptäcktes år 1952 under pågående restaurering en runristning inskuren i en stock. Om detta fynd skriver S. B. F. Jansson: »Den [inskriften] är med ytterst smala och grunda linjer ristad i en ekstock, som ligger som avtäckning i en ljusglugg i kyrkans västgavel. Stocken, som mäter 133 × 22 × 17 cm, bär ett 50-tal mer eller mindre tydliga runtecken. Bäst bevarade äro de runföljder, som finnas på stockens mittparti. De ha ungefär följande utseende:

Runornas höjd växlar mellan 3 och 6 cm.»

166. Hossmo kyrka.

Pl. 102, 103.

Litteratur: S. B. F. Jansson i Fornvännen 1959 s. 99 f.

Under restaureringsarbeten i Hossmo kyrka 1952 påträffades under kyrkans mittgång på ett djup av ungefär 1 m en stenkista. Denna hade enligt S. B. F. Jansson haft sin ursprungliga plats på kyrkogården. Då Hossmo stenkyrka byggdes, hade den flyttats till den plats, där man nu påträffade den. Vid denna sekundära hopsättning kan man ha begagnat sig av hällar från olika gravkistor.

Tre av kistans hällar voro dekorerade och en av dessa därjämte försedd med runinskrift. Om den runristade hällen läses hos Jansson s. 102 f.: »Stenen, som endast är fragmentariskt bevarad, har sannolikt ursprungligen gjort tjänst som lockhäll. Den är nu uppställd i vapenhuset, till vänster om ingången till kyrkan.

Svårt vittrad kalksten. Mått 65 × 60 × 5 cm. Ristningen, som består av rik slingornamentik och runor, är flerstädes fördärvad. Runinskriften löper i ett band längs ristningsytans kant.»

Inskrift:

... : þena : yfi ... salu : k - ...

... þenna yfir ... sálu ...

... (lade?) denna (sten?) över ... själ ...

Till läsningen har Jansson antecknat följande: »Skiljetecknet före 1 þ har förlorat nedre punkten. 2 e är tydligt stunget, likaså 5 y. Av 7 i återstår endast huvudstavens mittparti. Runföljden 8 s – runan 13 står i fragmentets andra kant. Före 8 s finnas inga säkra spår av runor. Efter 12 k finnes först en tydlig hst och där- efter mittstycket av ytterligare en stav. Det är möjligt, att runan 13 har varit u.

Runföljden 12–13 k- har troligen utgjort början av ett personnamn i genitiv (t.ex. *Gunnars*).»

Angående de två ornerade hällarna utan runinskrift läses hos Jansson s. 100 f. och s. 103:

1. »Kalksten. Höjd 135 cm, bredd 75 cm, tjocklek omkring 10 cm. Hällen är ristad på två sidor; dess ristning har bestått av två stora, monumentalt formade kors, ett på varje sida. Toppen av stenen, med den största delen av ristningen, har gått förlorad. Utan tvivel har stenen stått som gavelhäll i en s.k. eskilstuna-kista. Man kan beräkna, att hällen ursprungligen haft en höjd av 185 cm.

På den ena sidan har ristningen fortsatt längre ned på stenen än på den andra ristningssidan. Den förstnämnda sidan, som är reliefhuggen, har utgjort gavelhällens utsida. Det kan anmärkas, att dess yta är svårare vittrad än den mot kistan vända sidan. På insidan kunde på två ställen mycket svaga spår av ljusröd färg (mönja) iakttagas i ristningen.

När kistan flyttades upp från sin plats under kyrkgolvet, delade sig hällen i två lika tjocka skivor. Gavelhällen består sålunda nu av två helt likartade delar, hälften så tjocka som den ursprungliga hällen.

Trots att gavelhällens övre del har förlorats, kan man konstatera, att den har haft profilerade kanter; dessa rundade profiler ha utgjort korsarmarnas avslutning.

Hällens två skivor uppställdes inne i stigluckan, mot dennas södra vägg. Gavelstenens utsida står till vänster om södra dörren, insidan till höger.»

Jansson anför skäl, som tala för att den nu beskrivna hällen har utförts av samme man, som är mästare till den runristade. Det är sannolikt, att de båda hällarna ha tillhört samma kista. Kalkstensarten är densamma.

2. Helt avvikande är däremot huggningstekniken i den tredje hällen, vilken i gravkistan tjänstgjorde som sidohäll med ristningsytan, som bär ett vackert kors, vänd inåt och alltså osynlig.

»Vit, hård kalksten. Stenen är nedtill avslagen. Höjd 137 cm, bredd nedtill 58 cm, upptill 54 cm; tjockleken är 7–9 cm. Ristningslinjerna äro mycket smala, påfallande grunt huggna. Det torde vara uteslutet, att denna häll ursprungligen har tillhört samma kista som de två i det föregående behandlade hällarna. Stenen restes i vapenhuset, till höger om ingången till kyrkan.»

167. Hossmo kyrka.

Pl. 102.

Litteratur: S. B. F. Jansson i Fornvännen 1959 s. 104 f.

Utom de hällar, vilka ingingo i den stenkista, som påträffades under golvet i Hossmo kyrka, och av vilka en var försedd med runinskrift (Sm 166), fann man även på andra ställen i samma kyrka ristade fragment av gravkisthällar. Dessa beskrivas av S. B. F. Jansson i Fornvännen 1959 s. 104 f. Ett av dem bär runinskrift. Om detta läses följande (s. 104 f.):

»I fönsteromfattningen på västsidan upptäcktes ett vackert, reliefhugget fragment.

Kalksten. Mått $36 \times 24 \times 5$ cm. Ornamentiken består av typisk runstensornamentik från 1000-talet; längs ristningsytans kant löper ett upphöjt runband. Endast fyra hela runor återstå.

Inskrift:

... - ri · li ...
 1 5

Till läsningen: Av runan 1 återstår nedre delen av en snedställd bst. Runan har sannolikt varit **u**.

Runföljden 1–3 utgör sannolikt slutet av ett personnamn i nominativ och runföljden 4–5 början av ordet **lit**. Fragmentet förvaras nu på vapenhusvinden.»

168. Hossmo kyrka.

Pl. 104.

Litteratur: Skriftväxling mellan Riksantikvarien och Pastorsämbetet i Ljungby 1926–1927 (ATA); M. Hofrén: Skrivelse till Riksantikvarien 1927 (ATA); B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 47, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 137; S. B. F. Jansson i Fornvännen 1959 s. 105.

Äldre avbildningar: Helmfrid: fotos i Kalmar läns runinskrifter pl. 9 fig. 1–2.

År 1926 upptäckte riksantikvarien S. Curman vid ett besök i Hossmo kyrka ett runstensfragment av kalksten i stigluckans golv. Det uttogs ur golvet och förvaras på vapenhusets vind.

Toppen är avslagen och på pl. 104 placerad i sitt läge. Av ristningen finns endast mycket obetydliga rester kvar. Dessa voro ifyllda med färg vid min undersökning. Höjd utmed den högsta kanten 78 cm, bredd 47 cm. Runorna äro 5–6 cm höga.

Inskrift:

... s - - - - u - - - ...
 1 5

Till läsningen: Den sista runan är en hst med två bistavsliknande streck ψ ; något av dessa kan vara naturlig fåra, runan **a** eller **n**?

169. Ljungby kyrka.

Pl. 101.

Litteratur: Kyrkoinventarium 1830 (ATA); H. Th. Ringberg: Brev till R. Dybeck den $25/11$ 1859 (ATA); N. I. Löfgren: Calmar och dess stift på fasta landet (ATA) 1 s. 220, 225; N. Linder: Om allmogemålet i Södra Möre (1867) Inledning p. VII; E. Ihrfors: Smolandia sacra (ATA) 4 s. 35; J. A. Johnsson: Beskrivning den $16/1$ 1889 (Kalmar museums arkiv);

E. Brate: Reseberättelse 1904 (ATA); B. Helmfrid: Kalmar läns runinskrifter (ATA) s. 48, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 138.

Äldre avbildningar: Ihrfors: teckning i aa s. 192; Brate: foto 1904 (ATA); M. Hofrén: foto 1926 (ATA); Helmfrid: fotos i Kalmar läns runinskrifter pl. 9 fig. 3–4, i Kalmar läns fornminnesförenings medd. 1937 s. 140 och i ATA.

Stenen sitter i tornets västra vägg i Ljungby kyrka, till höger (S) om huvudingången. Dess nedre kant befinner sig 117 cm över marken. Dess ursprungliga plats är icke känd. Tornet, där stenen nu är inmurad, hör till de partier av den i övrigt medeltida kyrkan, som nybyggdes 1857.

Stenen, som tidigast omnämnes i kyrkoinventariet 1830, hade emellertid sin plats i västra delen av kyrkan även före ombyggnaden. Om detta berättar Löfgren år 1872 (s. 225): »Till höger om torndörren när man ingår i kyrkan, sitter inmurad ett par alnar öfver jorden den runsten, som war inmurad nedre vid marken i gamla tillbyggnadens nordvästra hörn, hvilken tillbyggnad bortrefs då tornet byggdes.» Denna »tillbyggnad» var den nedre delen av gamla tornet såsom framgår av Löfgrens planritning s. 217 och notisen s. 220: »Kyrkan hade torn, hvilket för sin bofällighet nedtogs i Prosten E. Melins tid (1698–1711) och täcktes derefter jemnt med taket.» Den södra delen av detta utrymme var vapenhus, den norra, där stenen satt inmurad på utsidan, var materialbod (Löfgrens planritning s. 217). Nils Linders uppgift, att stenen skulle ha satts in i det nya tornet först 1866, är missvisande. Av ett brev från v. pastorn i Ljungby H. Th. Ringberg till R. Dybeck den 25/11 1859 framgår tydligt, att stenen redan då hade fått sin nuvarande placering, vilket alltså bör ha skett i direkt samband med tornbygget. Ringberg skriver: »att en gammal sten, hvarå oläsliga runor funnos, och som fanns i Ljungby kyrkas äldre mur, blef insatt i tornmuren, men nu ett stycke ofvan jord, i stället för att den var satt förut i sjelfva jordkanten. Någon afskrift eller afritning af denna sten finnes ej att tillgå. Med något besvär att bortskaffa kalken, hvarmed den är öfverstruken, kan den ännu blifva synlig, men såsom oläslig, förtjänar ej att användas möda derå.» Den nämnda överskningen bestod ännu vid Linders besök 1866 men avlägsnades kort tid därefter.

I ett brev från komministern i församlingen J. A. Johnsson den 16/1 1889 finnes också en redogörelse för Ljungbysten: »Stenen har af ålder suttit fastmurad i vestra gafveln af kyrkans vapenhus, hvars ålder ingen känner. Ingen vet, hvarifrån runstenen togs. Vår vän Abrahamsson i Ljungby omtalar, att stenen på nämnda plats var öfverrappad med kalkbruk ända till för omkr. 40 år sedan, då 'en vandrande gesäll' kom till Ljungby och frågade efter en runsten, som skulle finnas i vestra gafveln af kyrkans vapenhus, men som ingen kände. Säker på sin sak fick 'gesällen' vederbörandes tillåtelse att borthacka rappningen här och der och i sjelfva jordkanten låg stenen, till hälften i jord, den andra halfvan ofvan jord. Får man icke genom frånskiljande af de landtliga fantasierna följande fakta männe: stenen var känd och beskrifven någonstädes; den vandrande gesällen var en fornforskare (Kära bror känner kanske till sådana där gesällen). De där Ljungbygubbarna som byggde vapenhuset hafva nog tagit stenen någonstädes på backarna mellan kyrkan och Kranklösa såsom god fyllnad i muren. Stenen är nemligen af granit. Detta omtalade vapenhus nedrefs 1856 och 1857–58 uppbyggdes nuvarande tornet, deri stenen fick sin plats och öfverrappades äfven nu. Och så satt den der fördold till Lektor N. Linder i Stockholm under en resa med en Ljungbybo mellan Kalmar och Wassmolösa gästgivaregårdar händelsevis fick höra talas om stenen och lyckades så intressera sin skjutsbonde, som var kyrkovärd, att denne lät borthacka smetet.»

Stenens från rapping fria yta är 143 cm lång, 93 cm bred på det bredaste stället. Runorna äro 8–9 cm höga. Slingan har huvud med utsträckt tunga, och dess båda ändar bindas ihop med en knut vid stenens nedre kant. Den övre delen av inskriftsytan utfylles av ett kors.

Inskrift:

fiatr · ouk · rakn · þu · letu · rispa · stina · iutir · uitlba

1 5 10 15 20 25 30 35

fiatr ok Ragna(?) þau létu rista(?) steina eptir uitlba.

fiatr och Ragna(?) de läto rista(?) stenarna efter uitlba.

Till läsningen: Runan 1 är jag mest benägen att uppfatta som **f**, tidigare undersökare läsa **k**. Hst är svag, den yttre bst ganska tydlig, den inre svagare men tydligare än hst, i synnerhet i sin övre del. Det troligaste är, att den är huggen. Runan 5 är **r**. Bst är mycket tydlig till en punkt något nedanför inbuktningen, men även den nedre delen, begränsad av vallar, skönjes. Själva basen synes ej. Brate och Helmfrid läsa **l**, hela ordet alltså **kiatl**, enligt deras uppfattning en skrivning för *Ketill*. Runan 38 är sannolikt **b**, vars bst är skadad i sin övre del. Det **i**, som Brate och Helmfrid sett mellan runorna 38 **b** och 39 **a**, kan jag ej upptäcka. Efter dessa runor läser Brate **rn** men framhåller, att de äro otydliga. Jag kan ej se ett spår av några runor här, vilket ej heller Helmfrid har gjort. Där **r** skulle ha stått, är en grop i stenen. Genom att antaga, att 34 **u** är ett upp- och nedvänt **k** kommer Brate fram till att här står *Ketilbiörn*.

Runföljderna 1–5 och 34–39 svara icke mot några kända namn. — Namnet 9–12 **rakn** kan antagas vara *Ragna*; det följande **pu** ger vid handen, att man skall räkna med ett kvinnonamn här. *Ragna* förekommer i rsv. med två sörmländska belägg, Sö 14, 177.

Tillägg

(till h. 1, Kronobergs län).

17. Kråketorp. Asa sn.

Runstensfragmenten förvaras sedan 1956 i Asa kyrkas tornkammare.

21. Lidekvarn. Tolgs sn.

Runstenen flyttades 1944 och restes på en plats 150 m N om bron över Vartorpaån, 4 m V om vägen Tjureda-Asa, med ristningsytan vänd mot vägen.

23. Dädesjö gamla kyrka.

I Dädesjö kyrka, Uppvidinge hd, där tidigare några runor ha kommit i dagen på ett språkband bland de märkliga takmålningarna, har man vid en restaurering åren 1938–41 på den medeltida triumfbågen funnit ytterligare några målningar och i anslutning till en av dessa även runor. Inskriften har granskats av I. Lindquist (*Målade runinskrifter i Dädesjö ödekyrka, Småland i K. Hum. Vet.samf. i Lund Årsber. 1942–43 s. 250 f.*).

Man ser på triumfbågens södra sida två fabeldjur av lejontyp, stående på bakbenen, vända mot varandra. Huvudparten av runorna är anbragt på två vertikala band, runorna 1–15 på det ena, 16–28 på det andra. Inskriften avslutas med runorna 29–31 på den horisontella ramlinjen ovanför djurens huvuden.

Inskrift:

h -- artu ş | şihmunder : skþe |
1 5 10 15 20 25

fus
30

Hér(?) ... Sigmundr skrifði os.

Här(?) ... Sigmund målade oss.

Till läsningen: Stavarna 2 och 3, som äro parallella, äro skadade i sin övre del. De utgöra knappast rester av ett **u**. Runorna äro sannolikt **ii. 5 r** har slutet bst. **6 t** har bst endast till vänster om hst. Efter **6 t** synas två vertikala stavar; inga bistavar kunna skönjas. Där kan ha stått **u**. Genom en skada i putsen har den närmast följande runan fallit bort. Efter det skadade partiet synas mitt emellan marglinjerna färgrester, fragment av en hst, och på ett kort avstånd därifrån ett litet stycke av en stav vid nedre marg-

Fig. 108. Sm 23. Dädesjö gamla kyrka. Triumfbågen med målade runinskrift. Foto I. Anderson 1943.

Fig. 109. Sm 23. Dädesjö gamla kyrka. Triumfbågens målade runinskrift. Foto P. Boberg 1940.

linjen. Mellan djurens tassar ser man en hst, r. 9, till vilken inga bistavar kunna spåras. Lindquist läser här **m**. Ett obetydligt streck vid övre marglinjen till vänster om hst ger ett svagt stöd åt denna läsning. Av r. 10 synes mitt emellan marglinjerna ett litet streck snett uppåt höger och möjligen svaga färgspår i vinkel nedåt mot detta, rester av ett **s**? Ovanför djurens framtassar synas matta färgspår av fem stavar, 11–15. R. 14 kan möjligen ha varit **l**. I den andra vertikalkraden är första runan, nr 16, tämligen säkert **s**. Av den ensidiga bst till 21 **n** är endast nedre spetsen bevarad. R. 22 är **d**, dvs. **t** med ensidig bst och en punkt på hst. Av r. 27 synes en hst och till höger om denna nedre delen av en rundad bst, som genom form och placering ger runan utseende av **p**, ej som väntat **r**. Runföljden 29–31 är mattare i färgen. På 29 **f** är den yttre bst lågt ansatt. R. 30 är sannolikt **u**.

I. Lindquist har i anslutning till djurbilderna läst och tolkat inskriften: **hiiartu(k)u : ms** (? el. **α**? : (? el. **l**?) **ui(l)j si**(? el. **α**?)**hmunder : sk(r)ef u** (el. **ii**?)**s**. »Här slogs vi (nappades, 'togs' vi) vilt. Sigmund har avmålat oss.»

Om namnet *Sigmundr* se Sm 59. — Att runföljden 25–29 är 'skrev', predikats verbet till Sigmund, torde vara tämligen säkert. Vi ha här en typ av inskrift, som är vanlig på kyrkliga föremål och bilder, där dessa framställas talande i 1. pers. för att meddela mästarens namn. Jfr Sm 26, 114, 164. Det fsv. *skriſa* betyder dels 'skriva', dels, som här, 'måla' (se Sm 81). Objektet 'oss' skulle kunna syfta på fabeldjuren.

Målningarna dateras av O. Rydbeck (*Dädesjö kyrka och dess målningar*, *Svenska fornminnesplatser* 18, 1932, 3 uppl. 1957) till »mitten av 1200-talets sista fjärdedel», av B. G. Söderberg (*Mäster Sighmunder i Dädesjö*, 1957) till omkring 1260. R. Norberg (i *Fornvännen* 1961 s. 149 f.) hävdar i princip Rydbecks datering.

27. Berga kyrkogård.

Runstenen restes 1950 2,5 m Ö om södra kyrkogårdssporten.

28. Berga kyrkogård.

Runstenen restes 1950 2,3 m V om södra kyrkogårdssporten.

170. Ljungby stad.

Pl. 104.

Litteratur: S. B. F. Jansson: Rapport om östgötska och småländska runfynd (i: Fornvännen 1959 s. 106 f., 267).

En hittills okänd runsten upptäcktes den 22 juni 1954 i Ljungby. Det är icke uteslutet, att denna runsten en gång har varit inmurad i Ljungby gamla kyrka. Stenen har undersökts av S. B. F. Jansson. På dennes *Rapport om östgötska och småländska runfynd (Fornvännen 1959)* grundar sig nedanstående sammanfattning.

Runstenen står nu rest i parken »Skansen», 10 m Ö om Märta Ljungbergs väg, 7 m Ö om fyndplatsen. Ristningsytan vetter åt V.

Stenen, som är fragmentarisk, påträffades vid rivningen av den s.k. »Nisse smeds stuga», där den låg i kanten av stenfoten med inskriftssidan nedåt. Stugan var enligt uppgift av Ortsbor uppförd 1861, till stor del med material från den gamla medeltidskyrkan i Ljungby, som revs år 1859. Då stenens ristningsyta var täckt av ett tunt lager gammalt, hårt bruk, vilket uppenbarligen icke kunde härröra från smedjan, är det högst sannolikt, att runstenen tidigare har legat inmurad i Ljungby gamla kyrka med den ristade sidan utåt. Stenen lagades och restes på sin nuvarande plats 1956.

Rödaktig granit. Höjd 110 cm, bredd 67 cm, tjocklek 20–25 cm. Runornas storlek 8–15 cm. Ristningen är delvis mycket djup. Det bevarade stycket utgör runstens nedre vänstra del.

Inskrift:

• uefus • sæti • stin • ef ... biurk • þira • sustur ... - - ...

1 5 10 15 20 25 30

Véfúss setti stein eptir ... -björg, systur þeirra ...

Väfus satte stenen efter ... -borg, deras syster ...

Till läsningen: Inskriften börjar nedtill till vänster. Före 1 **u** finnes ett skiljetecken; detta består av en djup, rund punkt. Skiljetecken förekomma mellan inskriftens alla ord. Före det inledande skiljetecknet finnes en huggen linje, som av allt att döma utgör en begränsningslinje till runbandet. 1 **u** är ej stunget; bst utgår från huvudstavens topp. 2 **e** är tydligt stunget med en liten men mycket djup punkt. 4 **u** är ej stunget. Bistavens utgångspunkt ligger strax nedanför huvudstavens topp. 5 **s** har en intressant och ovanlig form; runans första led har full huvudstavshöjd, och mellanleden utgår från vertikalstavens topp. 6 **s** har normal form, men det är anmärkningsvärt, att den vänstra vertikalstapeln är ovanligt lång; den har i det närmaste normal huvudstavslängd. Runan 7 är skadad på mitten genom flagring. I 8 **t** äro bistavarna anmärkningsvärt lågt ansatta. Detsamma gäller i än högre grad inskriftens två övriga bevarade **t**-runor (11 och 28). 10 **s** har oregelbunden form; nedre delen har gått förlorad i en flagring. I samma skada har 11 **t** förlorat huvudstavens nedre del. 12 **i** är ej stunget. I 14 **e** är punkten liten men djup; jfr 2 **e**. Efter 15 **f** är stenen avslagen. Av 16 **b** återstå numera endast nedre bst och ett svagt spår av övre bistavens yttersta del. Bistavarnas placering visar, att runbandet på denna plats har gjort en tvär sväng uppåt stenen. Runan torde alltså ha haft samma placering som 27 **s**.

17 **i** har mitt på staven en fördjupning, som med all sannolikhet är naturlig. I 18 **u**, 19 **r** och 26 **u** äro bistavarna lågt ansatta. 20 **k** är ej stunget, ej heller 22 **i**. 25 **s** har liksom 27 **s** normal form. 26 **u** är ej stunget. I 29 **u** ligger bistavens utgångspunkt nära huvudstavens topp. 30 **r** har förlorat bistavens övre led, då stenens högra kant slogs bort. Alldeles i ristningsytans högra kant finnes en lodrät linje, som säkerligen utgör den inre ramlinjen av ett runband. Invid denna linje finnas två huggningsspår, som knappast kunna vara något annat än rester av nederändarna till två huvudstavar. I detta runband har troligen inskriftens slut haft sin plats. Runspåren ha därför i läsningen placerats sist, som 31 och 32.

Runföljden 1–5 **uefus** återger ett hittills i svenska källor icke belagt mansnamn *Vefuss*. Namnet är emellertid på regelbundet sätt bildat av väl kända namnleder. Förleden ingår t.ex. i det i svenska runinskrifter väl styrkta mansnamnet *Vestæinn*. På Sm 45, som befinner sig i grannskapet till Ljungbysten, skrives detta namn **uestin**; skrivningen av förleden överensstämmer sålunda med det nyfunna namnets. Senare leden, *-fuss*, ingår i de vanliga isländska mansnamnen *Sigfúss* och *Vígfúss*. Östnordiskt förefaller däremot namnleden att ha varit sällsynt. Namnet *Sigfuss* förekommer emellertid säkert belagt på två svenska runstenar (Ög 219 och U 655) och *Gunnfuss* på Öl 46. Dessutom finnas i gutniskan flera belägg på namnleden *-fos*. Se vidare R. Otterbjörks uppsats »*Hemfosa*» i *Ortnamnssällskapets i Uppsala Årsskrift* 1955, s. 44.

Runföljden 16–20 **biurk** innehåller »systemers» namn. Numera kan ej med säkerhet avgöras, vilket detta har varit. Det sannolikaste är, att det har varit ett sammansatt namn. Det mest använda nordiska kvinnonamnet på *-biorg* är *Ingibiorg*. Detta finnes belagt i tre uppländska runinskrifter (U 15, 146, 214) och i en sörmländsk (Sö 277).

Efterskrift.

I en särskild inledning till första häftet av detta arbete lämnades en översikt av inskriftsmaterialet i Kronobergs län ur kulturhistorisk och språklig synpunkt. Vad som där framhållits som väsentligt, gäller i huvudsak även om inskrifterna i Jönköpings och Kalmar län. I samråd med Sveriges runinskrifters redaktion har författaren därför här inskränkt sig till att lämna en statistisk översikt av samtliga inskrifters fördelning på län och härad samt en orientering beträffande den kulturgeografiska utbredningen i Jönköpings och Kalmar län.

Följande tablå omfattar således hela det småländska inskriftsmaterialet från Kronobergs län (Sm 1–46, 170), Jönköpings län (Sm 47–143) och Kalmar län (Sm 144–169).

Län	Härad	Runstenar	Andra föremål	
Kronobergs	Allbo	5	2	S:a 36 runstenar, 11 andra föremål = 47 inskrifter
	Kinnevalds	3	—	
	Konga	4	2	
	Norrvidinge	4	1	
	Uppvidinge	—	4	
	Sunnerbo	20	2	
Jönköpings	Västbo	4	4	
	Östbo	8	3	
	Västra	10	9	
	Östra	26	3 ¹	
	Mo	—	4	
	Tveta	1	3	
	Vista	2	3	
	N. Vedbo	4	—	
	S. Vedbo	13	—	
Kalmar	N. Tjusts	5	1	S:a 68 runstenar, 29 andra föremål = 97 inskrifter
	Aspelands	3	—	
	Handbörds	3	—	
	N. Möre	3	4	
	S. Möre	2	5	
S:a		120	50	S:a i Småland 170 runinskrifter

¹ Därav 1 enbart ornerad gravsten.

De i fältet resta stenarna äro mycket ojämnt fördelade på de olika häraderna. Utbredningen överensstämmer i stort med andra arkeologiska och bebyggelsehistoriska förhållanden. Vid behandlingen av run-

inskrifterna i Varend och Sunnerbo, Sm 1–46, framhöllos olika förhållanden, som betinga förekomsten av runstenar i en bygd. Väsentliga faktorer för försörjning och välstånd äro under vikingatiden de samma i de delar av Småland, som i våra dagar tillhöra Jönköpings och Kalmar län. Bördig jord, vidsträckta beten för den extensiva boskapsskötsel, som var huvudnäringen, jakt för husbehov och skinnhandel, järnutvinning ur sjöar och myrar, handel och vikingatåg voro förutsättningarna för en viss folktäthet och burgenhet. Goda kommunikationsmöjligheter på lands- och vattenvägar voro av största betydelse för inrikes handel och samfärdsel och för förbindelserna med främmande länder. Om väg- eller brobyggen handla inskrifterna Sm 72 Ramkvilla, 73 Terle, 80 Vallsjö, 96 Brobyholm, 99 Nederby, 100 Glömsjö, 130 Eksjö, 137 Kvarnarp och 157 Ryssby. Vid Värneslätt i Mellby sn kan man ännu se resterna av en forntida väg; den är dock icke omnämnd på den vid vägen stående Sm 143. Angående i runinskrifterna omnämnda broar se s. 8. Om färder till andra länder vittna Sm 51 i Forsheda, 76, 77 i Sävsjö, 101 Nöbbelesholm och 104 Vetlanda.

Sunnerbo intager en framskjuten plats med sina 20 runstenar. Den rikliga förekomsten av runstenar i Sunnerbo utmärker ej hela Finnveden. Västbo har endast 4 runstenar, Östbo 8. Dessa häraders sammanlagda areal är avsevärt större än Sunnerbos. De fyra stenarna i Västbo äro samlade på ett nära 20 km långt område i socknarna Forsheda, Bredaryd och Reftele utmed den väg, som förbinder Lagavägen med Nissastigen.

Bland runstenarna i Östbo ha medräknats Sm 55 Eckersholm och 65 Åker, vars inskrift är ristad på ett upprest stenkors. Den förstnämnda står i Byarums sn i NÖ långt från häradets centralbygd men har en karakteristisk placering vid ett vadställe över Lagan i dennas övre lopp och utmed en forntida väg. Sm 65 Åker står också på ett visst avstånd från den gamla kulturbygden. Denna var samlad kring sjöarna i landets södra del. Där finna vi Sm 63, 64 i Värnamo vid Vidösterns norra strand, 61 i Tännö sn, mellan Vidöstern och Flåren, och 62 Ed Ö om Flåren ett stycke N om Furens nordspets samt 59, 60 i Rydaholms sn i häradets sydöstra hörn utmed den väg, som från Berga i Sunnerbo vid Lagavägen ledde in i Varend. Norr om det nu beskrivna området var synbarligen det sydvästsmåländska folklandet glest befolkat.

Medan det i Varend endast finnes 16 runstenar, har Finnveden 32 och Njudung 36. Det sistnämnda folklandet är Smålands runstensrikaste bygd med 10 runstenar i Västra och 26 i Östra härad. Njudung tillhör med sin västra del Lagans och Mörrumsåns vattensystem, med sin östra del Emåns. Genom Njudung ledde vägar av stor betydelse, dels en i nord-sydlig riktning, som från Blekingekusten över Växjö i Varend och Vrigstad i Västra hd förde vidare till Stigamo (det forntida Stigamot), där den förenade sig med Lagavägen, som fortsatte upp till Jönköping, dels en annan norrsydlig väg, som från Växjö ledde upp till Vetlanda i Östra hd, varifrån den över Eksjö i Vedbo fortsatte upp mot Östergötland. Dessa båda färdleder sammanbundos genom en väst-östlig väg, vilken från Vrigstad över Vetlanda och Alseda ledde ut mot Östersjön vid Kalmarsund. Vid och i närheten av denna led med dess korsvägar och flodövergångar låg det centrala Njudung, där man finner de flesta runstenarna.

I Västra hd vid Sävsjö och de forna socknarna N. Ljunga och Vallsjö stå Sm 76–80 med intressanta inskrifter och något längre norrut den märkliga Sm 71 N. Sandsjö, genom sin minnesinskrift över fem generationer av förfäder ett uttryck för den släktkänsla, som är oss välbekant från den fornisländska litteraturen. På längre avstånd från de nu nämnda monumenten står Sm 75 Morarp vid vägen Vrigstad–Stigamo.

I Östra hd vid gränsen till Västra hd, i Lannaskede och de närbelägna Myresjö och Nävelsjö socknar, stå de märkliga stenarna Sm 96, 99, 100 som monument över ståtliga väganläggningar. Kring huvudorterna i Östra hd samla sig runstenarna i grupper, Sm 104–107, 109–113 vid Vetlanda och 85–91 i Alseda. Längre norrut vid sjön Nömmen i Björkö sn stå Sm 92, 93 nära gränsen till de tämligen runstensrika bygderna kring sjön Solgen i S. Vedbo hd.

Det norr om Västbo belägna Mo hd är ung bygd, där man följaktligen icke finner några runstenar. Mera förvånande kan det förefalla, att de båda vid Vätterns sydspets belägna Tvetta och Vista hd äro så fattiga på runstenar. De arkeologiska fynden äro också sparsamma i dessa trakter. Vid Uppgränna, vid den gamla vägen till Holaveden, står Sm 122, som härrör från början av 1000-talet.

Vedbo, som under forntiden var ett enda härad, har ganska många runstenar, Sm 127–143, kring de talrika åarna och sjöarna, som tillhöra Emåns vattensystem. Norra Vedbo kring Svartån vetter mot N.

Genom den ovan beskrivna vägen, som leder från Vetlanda i Njudung upp mot Östergötland, stod Vedbo i förbindelse med dessa trakter. Denna led korsas vid den punkt, där senare Eksjö växte fram, av en väg från Jönköping mot kusten. Inga medeltida runinskrifter ha kommit i dagen i Vedbo, vilket sannolikt beror på en tillfällighet.

Det är påfallande, hur fåtaliga runstenarna äro i de östra delarna av Småland, vilka i våra dagar utgöra fastlandsdelen av Kalmar län, 16 stycken, medan 10 runinskrifter äro ristade på andra föremål. I S. Tjusts, Sevede, Tunaläns och Stranda härader finnas över huvud inga runinskrifter. Denna del av Småland står i detta avseende i tydlig kontrast till det på andra sidan Kalmarsund belägna Öland. Å andra sidan finnes här landskapets äldsta runsten, den med svensk-norska runor ristade Sm 144 Gursten.

Bland de runristade föremål, som ej utgöras av i fältet resta stenar, märkas främst gravhällarna, bland vilka de äldre äro av samma ålder som de yngre runstenarna. De äro ofta rester av s. k. Eskilstunakistor, och deras inskrifter äro utförda med de danska runorna. I Kronobergs län finnes typen icke representerad. Bland Jönköpings och Kalmar läns runminnesmärken höra följande till denna grupp: Sm 79 Vallsjö i Västra hd, 94, 95 Lannaskede och 108 Vetlanda i Östra hd, 124, 125 Kumlaby på Visingsö i Vista hd och 166–168 Hossmo i S. Möre hd.

Till en yngre grupp av gravhällar höra Sm 47 Håringe, 54 S. Unnaryd, 83 Vrigstad, 115–117 Öreryd, 118 Barkeryd, och 145 Ukna.

Övriga föremål med sena inskrifter äro två kyrkklockor: Sm 49 Burseryd och 82 Vrigstad, tre dopfuntar: Sm 50 Burseryd, 66 Almesåkra och 164 Hossmo, järnbeslag på kyrkdörrar: Sm 74 Stockaryd, 120 Lekeryd, 123 Brahekyrkan på Visingsö, stockar i kyrkor: Sm 70 Hylletofta, 114 Angerdshestra och 165 Hossmo samt en kniv, Sm 162 Kalmar. På kyrkobyggnader ha inskrifter anbragts genom huggning i sten, ristning i kalkputsen medan denna var mjuk, eller genom målning: Sm 56–58 Rydaholm, 67, 68 Bringetofta, 119 Järstorp, 156 Kläckeberga och 158 Ryssby.

Ordförteckning.¹

ā prep. 'på, i, vid, till': **o** 27, 29, 52 (2 ggr), 60, 77, **a** 4, 5, 35, 45, 81, 101, 104, 114, 145(?).
af prep. 'från': **af** 117.
aldr m. 'liv, livstid': sg. dat. **ali** 5.
allr adj. 'all': pl. gen. **atra** 44.
amen lat. interj.: **amæn** 82, **amn** 145.
and f. 'ande, själ': sg. dat. **aut** 19, 31, **at** 7, **ont** 72, 75, 100, 137, 143.
annus lat. subst. m. 'år': sg. nom. (i st. f. abl.) **annus** 49.
at konj. 'att': **at** 164.
at prep. (med ack.) 'efter, till minne av': **at** 92, 93 (2 ggr), 105.
austr adv. 'öster': **ou · tr** 46.
ave lat. interj. 'var hälsad': **afe** 22, **auæ** 38, **auē** 82, **auæ** 115, **a · ve** 145.
benedictus lat. adj. 'välsignad': sg. nom. m. **benetiktus** 82, **benediktus** 145, f. **bænæpikta** 38, **benetikta** 82, **bænætikta** 115, **benedikta** 145.
bidia vb 'bedja': pres. ind. 1 sg. **biþ** 164, 2 sg. **biþ** 164.
bōndi m. 'bonde; make, äkta man': sg. dat. **bunþa** 1, ack. **buta** 64, **bunþa** 124, pl. nom. **butr** 20.
brō f. 'bro': sg. ack. **bru** 15, 80, 99, **buu** 96, | **-u** 17, **bro** 73, 100, 137, 157, **br-** 130.
brōðir m. 'broder; klosterbroder': sg. nom. **broþir** 22, **bruþir** 122, ack. **bruþur** 31, 33, 42, 45, 69, 77, 84, 86 jfr *Brōðir*, 87, 89, 98, 101, 106, 111, **bru-ur** 131, **broþur** 109, 130, 139, 141, **buruþur** 59, **bur :** **uþur** 105, **buþur** 96, **bruþr** 44, **br...þur** 17, | **þur** 75(?), 157(?) jfr *faðir*, pl. nom. **bruþr** 80, 85, ack. **bruþr** 110, **bryþr** 11.
bæztr (*baztr*) adj. superl. 'bäst': sg. ack. m. **bistan** 35.

bōn f. 'bön': pl. ack. **bōnir** 145.
campana lat. subst. f. 'kyrkklocka': sg. nom. **kampana** 49.
cum lat. prep. 'med': **kum** 82, (i **tekum**) 115, (i **te :** **kum**) 145, (i **tækum**) 38.
dagr m. 'dag': sg. dat. **tah** 114.
dauðr m. 'död': ack.(?) **dyþ** 83.
dauðr adj. 'död': sg. nom. m. **tauþr** 77, **tuþr** 52, **tþr** 28, ack. m. **tauþan** 16.
diaconus lat. subst. m. 'diakon, djäkne': binamn: sg. nom. **pehe--** 26.
dico lat. vb 'säga': pres. konj. 3 pl. **tikant** 82.
dominus lat. subst. m. 'Herren; herre (titel för präst eller världslig storman)': sg. nom. **pominus** 38, **tominus** 82, **do : mi : nus** 145, **domius** 115, **o-n** 114(?), gen. **domini** 49, vok. **d** 145.
dōttir f. 'dotter': sg. ack. **totur** 94.
drængr m. 'ung man': sg. ack. **trik** 48, pl. ack. **tirika** 93.
ducentisimus lat. räkneord 'två hundra': nom. (i st. f. abl.) **ducentisimus** 49, abl. **tusskänntissæ** | 114.
dyrr f. pl. 'dörr': ack. **tyr** 123.
døyia vb 'dö': pret. 3 sg. **-u** 48(?).
en konj. 'men, och': **en** 122.
er, es pron. 'han; som': **er** 5, **ir** 20 (2 ggr), 35, 92, **ar** 42, **im** 46, **es** 52, **i-** 126.
esse lat. vb 'vara': imperf. 3 sg. **erat** 49.
et lat. konj. 'och': **æþ** 82, **æð** 145, **ET** 115.
fā vb 'måla, rista': pret. 3 sg. **fapi** 144.
facio lat. vb 'göra': perf. part. sg. nom. f. **fakta** 49.
faðir m. 'fader': sg. nom. **fapir** 83, ack. **fapur** 1, 16, 32, 35, 37, 60, 71 (5 ggr), 76, 80, 85, 99, 101, 129, 132, 134, 142, 143, 146, 148, 152, 153, 154, 155,

¹ Denna ordförteckning, som omfattar hela det småländska inskriftsmaterialet, har beträffande de inhemska orden, i överensstämmelse med nu gällande principer för *Sveriges runinskrifter*, av redaktionen upprättats på normaliserad fornsvenska i stället för fornisländska, som eljest genomgående har begagnats vid de enskilda inskrifternas transkribering. Latinska bokstäver i runinskrifterna ha i denna förteckning — liksom i texten för övrigt — betecknats med versaler.

- fa-ur** 29, **-aþur** 11, | **aþur** 97, **fþur** 110, **fapir** 126, **fapu** 92, **fap** | 140, **fapura** 93, **fupur** 52, **fapir** 39, **fnþr** 73, **kabur** 138, | **þur** 75(?), 157(?) jfr *bróðir*.
fior n. 'liv': sg. dat. **fiarui** 92.
fordum adv. 'fordom': **forþum** 35.
frā adv. 'från': **fra** 145.
fructus lat. subst. m. 'frukt': sg. nom. **fruktus** 145, **fruktus** 82, | **-ukt-s** 38.
frændi m. 'frände': pl. gen. **frita** 35.
fyrir prep. 'för, åt': **firi** 145, **fyrer** 164.
fæm räkneord 'fem': **fem** 71.
færð f. 'färd': sg. dat. **farþ** 48(?).
fōra vb 'föra': pret. 3 pl. **furþu** 52.
gaman n. 'glädje': ack. **a-mi** 107(?).
ganga vb 'gå': imperativ 2 sg. **gak** 145.
gefa vb 'giva': pres. konj. 3 sg. **kiuai** 107.
geta vb 'nämna, omtala': pret. part. sg. n. **kitit** 16.
gōðr adj. 'god, frikostig': sg. nom. m. **kuþr** 37, gen. m. **ko** | 16(?), ack. m. **kuþan** 44, **kuþ-** | 39, **ku...n** 48, ack. f. **kuþa** 37, pl. ack. m. **kuþa** 93.
gratia lat. subst. f. 'nåd': abl. **grazia** 22, 82, **graccia** 145, **krakia** 115, **krakia** 38.
grikkiax m. pl. 'greker': dat. **krikum** 46.
Guð m. 'Gud': nom. **kuþ** 1, 7 (2 ggr), 10, 19, 31, 61, 64, 75, 92, 100, 107, 124, 137, 143, 154, **ku-** 112, **ku** 66, **ku** | 155, **akup** 111, **guþ** 26, 54, 57, 83, 114, **kud** 117, gen. **kuþs** 81, **kus** (i *kustru*) 37.
gudi m. 'gode, tempelföreståndare': sg. gen. **kuþa** (i *kuþaskaki*) 144(?) jfr *Goði* och *Guði*.
gudstrō f. 'gudstro': sg. ack. **kustru** 37.
gærva vb 'göra': inf. **kerua** 13, 15, **kiara** 100, 130, 137, **kara** 73, **kaura** 125, **k...ra** 143, **k---** 72(?), | **ru** | 17, pret. 3 sg. **karþi** 35, 37, 62, 96, 139, **kārþi** 138, **karþ** | 152, **kar--** 45, **krþi** 46, **garþi** 142, **kærþi** 123, **kiarþi** 40, **kearþ** | 59, **kiorþe** 26, **giörþe** 164, **gørthe** 50, 3 pl. **karþu** 60, 80, 99.
gøyma vb 'bevara': pres. konj. 3 sg. **gøme** 54.
hafa vb 'hava': pret. 3 sg. **hafþi** 37.
hagva vb 'hugga, dräpa': inf. **hakua** 11, pret. 3 sg. **hiuk** 1, **hiog** 4, 3 pl. **uku** 20.
hann pron. 'han': nom. **han** 5, 37, 77, **hn** 83, **h-** | 164, **h-** 33(?), **an** 54, gen. **hons** 122, **hans** 10, 71 (4 ggr), 72, 75, 100, 137, 143, **has** 124, **-ans** 95, **as** 7, 107, **an--** 83, ack. **han** 86, 101.
harda adv. 'mycket': **harþa** 48.
hat n. 'hat': sg. gen. **hats** 37.
hær adv. 'här': **hær** 50, **hiar** 54, **h--ar** 23(?).
hialpa vb 'hjälpa': pres. konj. 3 sg. **hialbi** 1, 19, 61, 64, 72, 75, 83, 100, 137, 143, **hial** | 154, **hia--** | 111, **healbi** 10, **halb** 124, **habi** 31, **ialbi** 7.
hic lat. adv. 'här': **HIC** 115, 145.
hic lat. pron. 'denne': sg. nom. f. **ak** 49.
hiön n. pl. 'äkta makar': nom. **hion** 149.
hūsfrū f. 'hustru': sg. gen. **hustru** 117.
hæita vb 'heta': pret. 3 sg. **het** 164, **ht** 83.
hærra m. 'herre' (titel för präst eller världslig storman): sg. nom. **her** 67, gen. **hærræ** 145, **h** 54.
ī prep. 'i, bland': **i** 44, 46, 101 (2 ggr), **n** 52.
iaceo lat. vb 'ligga': pres. 3 sg. **IACET** 145, **IA**...**ET** 115.
iak pron. 'jag': nom. **iak** 164, **iag** 74, ack. **mik** 50 (2 ggr), 114 (2 ggr), 162, **mek** 26, **m...k** 164.
iarl m. 'jarl': sg. gen. **iarls** 76.
iðarr pron. 'eder': pl. ack. f. **iðræx** 145.
in lat. prep. 'i': **in** 38, 115, 145 (2 ggr), **i** 82.
incarnatio lat. subst. f. 'födelse': sg. gen. **inkannacionis** 49.
kar n. 'dopfont': sg. ack. **kar** 4.
kirkia f. 'kyrka': sg. nom. **kirk** 25, gen. **kirkju** 6, ack. **kirki** 6.
kumbi n. 'minnesmärke, vård': sg. ack. **kubl** 16, pl. ack. **kubl** 35, 37, 46, 60, 62, | **bl** 32, **kuml** 40, 121, **kul** 36, **-b-** 45, pl. el. sg. ack. **kuml** 13, 27, 138, 142, 143, 163, **kubl** 65, 113, **k--bl** 126, **k-** | 139.
kuna f. 'hustru': sg. ack. **kunu** 96.
kunungr m. 'konung': sg. nom. **kon** 114(?), gen. **ku-nuks** 42.
kænniligr adj. 'igenkännlig': sg. ack. n. **keni** · **likt** 16.
langfæðrgar m. pl. 'förfäder': ack. **lagfaþrga** 71.
lata vb 'läta': pret. 3 sg. **lit** 2, 15, 125, 146, 155, **let** 13, 17, 61, 71, 73, 75, 100, 113, 130, 143, 154, | **et** 94, **li** | 167(?), 3 pl. **litu** 149, **li** | 148, | **itu** 151, **letu** 11, 95, 169, **l** | 8(?).
lego lat. vb 'läsa': fut. 3 sg. (i st. f. pl.) **LEGET** 115.
lifa vb 'leva': pres. 3 sg. **lifir** 16.
liggia vb 'ligga': pres. 3 sg. **likær** 54.
læggia vb 'lägga': inf. **lekia** 94, **leka** 95, pret. 3 sg. **lakþi** 79, **lagþi** 101, 3 pl. **lagþu** 124, **-þkþu** 86(?).
læsa vb 'läsa': imperativ 2 pl. **læsin** 145.
maðr m. 'man': sg. nom. **maþr** 74, ack. **man** 164, pl. gen. **mana** 5, 30, 37, **ma** | 33.
māgr m. 'frände genom giftermål: måg, svåger osv.': sg. ack. **mak** 51.
manus lat. subst. f. 'hand': pl. ack. **manus** 145.
matr m. 'mat': sg. gen. **matar** 37, 39, **matr** 44.
meðan konj. 'medan, så länge': **meþ** 16.

mikill adj. 'stor': sg. dat. n. **m...r** 44(?).
mildr adj. 'givmild, frikostig': sg. ack. m. **milan** 39, **mil** | 44.
millesimus lat. räkneord 'tusende': nom. (i st. f. abl.) **millesimus** 49, abl. **millæsæsæsmo** 114.
minn poss. pron. 'min': sg. nom. m. **min** 18.
mōðir f. 'moder': sg. nom. **mōþi-** 83.
mōðurbroðir m. 'morbroder': sg. ack. **mupur : brupur** 121.
mulier lat. subst. f. 'kvinna': pl. dat. **mulieribus** 82, 145, **mulieribus** 38, 115.
munu vb 'skola': pres. 3 sg. **mun** 16.
mæstr adj. superl. 'störst': sg. nom. m. **mestr** 37, **mesr** 5.
namnliga adv. 'vid namn, genom att nämna någons namn': **nafnleka** 164.
nazarenus, nazareus lat. adj. 'från Nasaret': sg. nom. m. **nazareius** 116.
niōta vb 'njuta gott av, ha gagn av, få': pret. 3 sg. **naut** 144.
nýtr adj. 'duglig, duktig': sg. ack. m. **nuta** (i **sinuta**) 157.
octavus lat. räkneord 'åttonde': nom. (i st. f. abl.) **oktauus** 49.
of partikel: **uf** (i **ufari**) 35.
ok konj. 'och': **auk** 8, 11 (2 ggr), 13, 16 (3 ggr), 19, 36, 52 (2 ggr), 53, 61, 64 (2 ggr), 71 (4 ggr), 72, 80 (3 ggr), 85, 93 (2 ggr), 99, 110, 122, 124, 126, 130, 148 (3 ggr), 150, 153, **ak** 7, 35, 96, **uk** 37, 43, 92, 95, 139, 152 (2 ggr), **uku** 60, **ok** 50, 83, **ök** 145 (2 ggr), **ouk** 169, | **k** 17(?).
omnis lat. adj. 'all': pl. nom. n. **omaiān** 82.
ōmunr adj. 'ej mån, ej snål, som ej minnes': nom. sg. m. **umun** 37.
ōniðingr m. 'frikostig person', »oniding»: sg. nom. **unipikr** 37, **unipikr** 147, **o : nipikr** 5, binamn: sg. ack. **unipint** 2 jfr *Öniðingr*.
ord n. 'ord': pl. gen. **u** | 39(?).
ordlof n. 'beröm': sg. dat. **urluf : i** 44.
plenus lat. adj. 'full': sg. vok. f. **ple : na** 145, **plina** 82, **plæna** 38, **klænt** 115.
prestr m. 'präst': sg. nom. **prester** 50, **srrs-er** 81(?).
rætta vb 'uppressa': inf. **rita** 148.
rīsta vb 'rista': inf. **rispa** 169, pret. 3 sg. **risti** 158, **rusti** 148.
rūn f. 'runa': pl. gen. **run** | 16, ack. **runir** 158, **þuni** 1.
ræisa vb 'resa, uppressa': inf. **raisa** 146, 150 (pres. 3 pl.?), 151, **reisa** 71, 72, 75, **reis** | 17, **risa** 2, **resa** 61,

130, **---sa** 163, | **sa** 113, pret. 3 sg. **raispi** 19, **raisti** 132, 134, **raista** 136, **reisti** 10, **rei** | 141, **rispi** 29, 121, 122, 129, 133, **risti** 27, 42, 76, 91, 93, 107, 109, 111, 147, **rist** 96, **respi** 131, **resti** 1, **r...i** 51, **r** | 140, | i 53, 3 pl. **reispu** 16, **riþu** 52, **ristu** 85, | **astu** 161.
sāl, sēl, siāl f. 'själ': sg. dat. **salu** 166, **silu** 53, **sil** 107, **selu** 1, 64, 124, **sel** 10, **sialu** 83, **sial** 54, **siael** 145, **sau** 61, ack. **iæu** 117.
sār pron. 'den, han': sg. nom. m. **sar** 29, sg. ack. m. **þan** 35, 42, **þen** 26, **þæn** 164, **þn** 92, **þ** | 51(?), sg. nom. el. ack. n. **þ-t** 127, pl. nom. m. **þair** 20, 126, **þeir** 16, **þir** 85, 86, **þir** 150, **þer** 95, gen. **þaira** 19, **þira** 64, 170, **þ** | 53, nom. n. **þaun** 149, **þu** 169.
sāsi pron. 'denne': sg. ack. m. **þonsi** 52, 77, **þosi** 48, **þansi** 42, 78, 93, 98, 101, 103, 110, 129, **þinsi** 125, | **nsi** 85, **þesi** 91, **þaisi** 133, **þasi** 111, **þana**, 5, 19, 39, 44, 53, 61, 69, 80, 89, 105, **þa** | 97, **-ana** 28, **þina** 76, 134, 146, **þena** 71, 154, 166, **þini** 136, **þeni** 132, **þnia** 96, **þ** | 147, | **a** 63, ack. f. **þasi** 17, 60, 80, 99, **þesi** 45, 100, **þes-** 137, ack. n. **þæta** 4, **þnita** 81, pl. ack. m. **þasi** 33, **þa** | 97, **þesi** 122, **þisa** 151, **þe** 71, | **asa** 140, ack. f. **þar** 123, ack. n. **þusi** 121, **-usi** 36, **þasi** 32, 40, 62, **þisi** 35, **þesi** 37, 45, 46, 60, sg. el. pl. ack. n. **þe** | 27.
scribo lat. vb 'skriva': perf. 3 sg. **scrp · sit** 49.
sēa vb 'se': imperativ 2 sg. (el. inf.) **si** (i **sia**) 145.
signa vb 'välsigna': pres. konj. 3 sg. **signi** 114, **shni** 26, **signæ** 117.
sinn pron. 'sin': sg. ack. m. **sin** 1, 5, 8, 11, 16, 29–33, 35, 37, 39, 42–46, 48, 51, 52, 59, 60, 61 (2 ggr), 64, 69, 71, 75, (2 ggr), 76–78, 80, 85, 87, 91, 93, 97, 99, 100, 101 (2 ggr), 106, 109, 111, 113, 121, 124, 126, 129, 130–134, 137, 139, 142, 143, 148, 152, 154, 155, (i **sinuta**) 157, 159, **s · in** 92, **sia** 73, 138, **sina** 84, **sini** 96, **sila** 96, **s** | 17, 62, 110, 149, 153, ack. f. **sina** 94, **sila** 96, pl. ack. m. **sina** 11, 13, 53, 64, 93, 110.
sinni m. 'följeslagare': pl. ack. **sina** 44.
skatamaðr m. 'skatelövsbo': pl. gen. **skatma** 6(?).
skipari m. 'sjökrigare, skeppsman': sg. nom. **skibari** 42.
skrifa vb. 'skriva, måla': pret. 3 sg. **skref** 50, 81, **srif** 114, **skpef** 23.
skulu vb 'skola': pres. 3 sg. **skal** 50.
smið f., *smiði* n. 'smide, något som utförts genom konstnärligt arbete': pl. gen. **smiþa** 144.
smiðr m. 'smed': sg. nom. **smiir** 18(?).
stafar m. 'stav, runstav': pl. nom. **stafir** 16.

- stallari* m. 'stallare': sg. ack. **stalara** 76.
standa vb 'stå': inf. **stanta** 50, imperativ 2 sg. **stat** 145.
stiúpsunr m. 'styvson': sg. ack. **stiubsun** 113.
stund f. 'stund': sg. ack. **stund** 50.
stæinn m. 'sten': sg. nom. **sin** 16, ack. **stain** 19, 125, 135, 146, 161, **sain** 134, **stein** 8, 10, 11, 61, 69, 71, 72, 75, 80, 132, 136, 154, **steinn** 148, **stin** 2, 29, 34, 39, 42, 48, 52, 53, 76-79, 89, 93, 96, 97, 98, 103, 105, 110, 111, 129, 133, 147, 154, 170, **stia** 92, | **tin** 51, **sin** 91, **sten** 1, 5, 6, 44, 64, 101, 109, **setn** 124, **stan** 31, **sta** | 131, **stn** 107, **st** | 63, **s-** | 17(?), **s** | 85, | **in** 128, | **-n** 28, pl. ack. **staina** 151, **stina** 33, 122, 169.
stæinþrō f. 'stenkista': sg. ack. **sten : þr** 101.
sum rel. part. 'som': **sūm** 164.
sunr m. 'son': sg. nom. **sunur** 144, **sun** 145, **son** 114, 117, gen. **sunar** 83, | **un** | 144, **son** (i **igibryhtson**) 54, ack. **sun** 5, 8, 10, 30, 46, 48, 61 (2 ggr), 62, 78, 85, 91, 96, 100, 101, 122, 133, 137, 149, **s...n** 79, **su-** 109, **su** 98, | **-n** 43(?), pl. nom. **sunir** 11, ack. **sunu** 64, **sun** 13, 53, **isuni** 93.
svikva vb 'svika': pres. konj. 3 sg. **suikui** 92.
svæinn m. 'yngling': pl. nom. **sueinar** 16.
systir f. 'syster': sg. ack. **sustur** 170.
setia vb 'sätta': inf. **setia** 154, **s** | 155, pret. 3 sg. **sati** 5, 31, 34, 39, 44, 48, 63, 64, 69, 77, 78, 89, 97, 101, 105, 106, 110, 170, **seti** 92, 98, **s-ti** 103, 3 pl. **satu** 7, 80, 126, **sat** 36.
tīl prep. 'till': **tīl** 6.
tricesimus lat. räkneord 'trettionde': nom. (i st. f. abl.) **tricesimus** 49.
tu lat. pron 'du': nom. **tu** 115, 145, **tū** 82, abl. **te** (i **tekum**) 82, 115, 145 (i **te : kum**), **tæ** 38 (i **tækum**).
tuus lat. pron. 'din': sg. gen. m. **tui** 38, 145, **tui** 82, pl. ack. f. **tuas** 145.
tvær räkneord 'två': ack. m. **tua** 53.
týna vb 'förlora': pret. 3 sg. **tunþi** 5.
tælgia vb 'tälja, tillhugga': pret. 3 sg. **talhþi** 6, **tihþi** 6.
þegn, *þiagn* m. 'tegn': sg. nom. **þi-n** 37, pl. gen. **þih : na** 35.
þrīr räkneord 'tre': nom. m. **þrīr** 80.
þū pron. 'du': nom. **þu** 164, ack. **þik** 164.
þý adv. 'däri genom, därför': **þy** 16.
um partikel: **um** 50, **-m** 16(?).
vegamöt n. 'korsväg': sg. dat. **ueha · muti** 60, **u-ki · muti** 45.
vegr m. 'väg; ära': sg. ack. **uek** 75.
vel adv. 'väl': **uel** 100.
venter lat. subst. m. 'moderliv': sg. gen. **væntris** 145, **uæntris** 82, **-æn-ris** 38.
vera (*vesa*) vb 'vara': pret. 3. sg. **uas** 122, 126, **uar** 37 (2 ggr), 42, 77, **uari** 18(?), **far** 5, **--r** 33, pret. konj. 3 pl. **fari** (i **ufari**) 35.
verða vb 'varda, bliva': inf. **uerþa** 16, pret. 3 sg. **uarþ** 52, **uar-** 51.
vestarla adv. 'västerut': **uistar-** 51.
vestr adv. 'västerut': **uastr** 104.
vī pron. 'vi': ack. **us** 23.
vikingr m. 'viking': sg. nom. **uikikr** 10(?) jfr *Vikingr*.
virðskr adj. 'värendsk': dat. sg. m. **uirskum** 1.
vitring f. 'kungörelse; minnesvärd': sg. ack. **uitrik** 45, **uitrk** 60.
yfir prep. 'över': **ufir** 95, **yfir** 79, **yfi** 166.
yndr adj. 'frikostig': sg. nom. m. **intr** 37.
æftir prep. 'efter, till minne av': **iftir** 16, 29, 33, 35, 36, 39, 42, 43, 46, 106, 128, 149, 150, 151, 157, 163, **iftr** 73, **ift** | 63, **if** | 135, **iftir** 86, **iutir** 169, **eftir** 8, 11 (2 ggr), 13, 15, 19, 28, 32, 34, 37, 48, 51, 53, 61, 64 (2 ggr), 69, 71 (2 ggr), 75-78, 80, 85, 89, 91, 96, 98, 99, 100, 101, 103, 110, 111, 113, 121, 122, (2 ggr), 132, 134, 140, 146, 148, 154, **etir** 52, **efeir** 60, **efter** 45, **eftir** 2, 9, 10, 136, **efti** 62, 109, **efti** | 142, **eftrr** 5, 61, **eftr** 1, 7, **ef-** | 138, **ef** | 170, **aftir** 31, 93, 129, 143, **aftir** 125, **afti** | 107, **afti** 152, **aftir** 96, 133, **hftr** 96, **-ftir** 41, | **ftir** 16, 137, 153, | **fti-** 88, | **-fti** 130.
æi adv. 'ej': **ei** 145.
æiga vb 'äga': pres. 3 sg. **a** 162.
ændas vb 'avlida, dö': pret. 3 sg. **etapis** 29, **itapisk** 46, | **-apis** 27.
ættmaðr m. 'släkting': pl. nom. **at · menr** 75.

Egennamn.¹

- Ābiorn*: nom. **abiorni** 2.
Āki: nom. **aki** 16. Jfr *Punn-Āki*.
akoft (nom.) 148.
Alfvin: nom. **eifin** 81(?).
Āli el. *Alli*: ack. **ala** 19.
Anundr: nom. **anut** | 43.
Arinbiorn: nom. **arinbiorn** 50.
Arinmundr: nom. **arinmun** 110.
Arnfastr: nom. **-rnfastr** 148.
Āsa: ack. **asr** 152(?) jfr *Assurr*.
Āsbiorn, se *Ēsbiorn*.
Āsbōð: ack. **asboþ** 96.
Āsgautr: nom. **asnutr** 1(?) jfr *Āsmundr*, **askytr** 126.
Āskatill, *Āskell* el. *Ēskatill*, *Ēskell*: nom. **oskihl** 52, **iskil** 124, ack. **oskil** 64.
Āslabōðir, *Āslabo*, *Mossebo* sn: dat. **asl : boþum** 117.
Āslākkr: nom. **oslaks** 122, ack. **oslak** 122.
Āsmarr: ack. **osmr** 36(?).
Āsmundr: nom. **asmutær** 123, **asnutr** 1(?) jfr *Āsgautr*.
Assurr: nom. **asur** 37, ack. **asur** 42, **ausr** 91, **asr** 152(?) jfr *Āsa*.
Āsti: nom. **asti** 57(?).
Āstrāðr: ack. **astrap** 35.
Āstriðr, se *Ēstriðr*.
Auði: ack. **auþa** 61.
Baþ, stad i England: pl. dat. **baþum** 101.
Bero: nom. **bero** 49.
-biorg: ack. | **biurk** 170.
Biürr: nom. **biur** 107.
Bōfi: gen. **bofa** 126, ack. **bofa** 163, **bofi** 153.
Bōi: nom. **bui** 89.
Bōsi: nom. **bosi** 6 (2 ggr).
- Brōðir*: ack. **brupur** 86(?) jfr *brōðir*.
Diaconus: nom. **pehe--** (binamn) 26(?) jfr *diaconus*.
Divraberg: dat. **tiura : biærh : e** 4.
Dōti: ack. **tuta** 98(?) jfr *Tōti*.
Dōttir: nom. **tu-ir** 131(?) jfr *Tōliir*.
Faðir: ack. **faþur** 113.
Fari: ack. **faua** 31(?) jfr *Fāvi*.
Faslaug: nom. **faslaug** 149.
Fāvi(?): ack. **faua** 31 jfr *Fari*.
fiatr (nom.) 169.
Finnhæiðr, *Finnveden*: dat. **f-n : iþ-** 35, ack. **finhiþi** 52.
Finnr, *Fiðr*: ack. **fin** 132.
Finnviðr: nom. **finvipir** 4.
Fiolmōðr: ack. **fiul : muþ** 125.
Gabriel: nom. **gabreæl** 23.
Gaddi: gen. **kata** 144(?) jfr *Kāti*.
Garðstangir, *Gårdstånga* sn: dat. **karþ : stokum** 52.
Gās: gen. **gas** 145.
Gauti: ack. **kuta** 122(?) jfr *Guti*.
Gautr: nom. **kotr** 5, gen. **kaus** 98.
Gautrāðr: nom. **kutrapr** 35.
Ginnfastr: nom. **kinfastr** 94.
Glæggkr: nom. **klakr** 133(?) jfr *Klakkkr*.
Goði: gen. **kuþa** (i **kuþaskaki**) 144(?) jfr *Guði* och *guði*.
Grimr: gen. **kirims** 10.
Guðfastr: nom. **kuþfastr** 92, 134, ack. **kuþfast** 126.
Guði: gen. **kuþa** (i **kuþaskaki**) 144(?) jfr *Goði* och *guði*, ack. **kuþa** 96.
Guðmundr: nom. **guþmundr** 83, ack. **kuþmut** 60.
Guðvar: nom. **kuþuar** 61(?) jfr *Guðvarðr*.

¹ Denna förteckning över egennamn, som omfattar hela det småländska inskriftsmaterialet, har beträffande de inhemska namnen, i överensstämmelse med nu gällande principer för *Sveriges runinskrifter*, av redaktionen upprättats på normaliserad fornsvenska i stället för fornisländska, som eljest genomgående har begagnats vid de enskilda inskrifternas transkribering. Latinska bokstäver i runinskrifterna ha i denna förteckning — liksom i texten i övrigt — betecknats med versaler.

Guðvarðr: nom. **kuþuar** 61(?) jfr *Guðvar*.
Gummi: ack. **kum** | 41(?).
Gunna: nom. **kuna** 124.
Gunnarr: ack. **kunar** 10, 101, 134.
Gunni: nom. **kuni** 39, ack. **kuno** 51, **kuna** 77.
Gunnkætill, *Gunnkell*: nom. **kuntkel** 101.
Gunnmundr: nom. **eun : iutr** 140(?), gen. **gunmundæ** 145.
Gunnulfr: nom. **kunulfr** 139.
Gunnvarr: ack. **kunuar** 96.
Guti: ack. **kuta** 122(?) jfr *Gauti*.
Gæira: nom. **kaira** 148.
Gæirbiorn: nom. **khirbiarn** 69, **kærbiar** 162.
Gæirfast: ack. **kirfast** 111.
Gæirmundr: nom. **keirmu . . . r** 143, ack. **kirmun** 129.
-gæirkr: nom. **---kir** 8, ack. **--þk--r** 143.
Hakon: nom. **hakun** 16, gen. **hkunar** 76, **hakunar** 127.
Halfdan: nom. **halft-** 146, ack. **haltan** 154.
Haraldr: nom. **haraltr** 87, gen. **hrhls** 42.
Hedinn: ack. **hipin** 8.
Helena: nom. **HELENA** 115.
(H)nakki: nom. **naki** (i **þunaki**) 7(?). Jfr *Þunn-Áki*.
Holmi: nom. **hulmi** 73.
(H)rōði: gen. **hrupa** 101.
(H)rō(ð)marr: ack. **rumar** 7.
(H)rō(ð)mundr: ack. **rmunt** 1(?) jfr *Rāmundr*.
(H)rōðstæinn: nom. **rostein** 16.
(H)rōðælfr: nom. **ropein** 8(?).
(H)rōlfr: nom. **rhulf** 52, **rufra** 93, ack. **ru-f-** 53(?).
(H)rómíngkr: ack. **rymik** 13.
Hæggi: ack. **heka** 71.
Hælga: nom. **helga** 105.
Hælg: nom. **heli** 91, **hilhi** 132, **halgi** 101.
Hæra: ack. **heru** 71 (2 ggr), 110.
Hæriulfr: ack. **hkrulf** 152(?).
Iakob: nom. **iakob** 164.
Iargæirrr: nom. **iar-eir** 147.
iarnstörp Järstorps sn (nom.) 119.
Iarpr: nom. **iarbr** 130.
Iesus: nom. **gesus** 22, | **sus** 116, | **s** 117(?) jfr *Kristus*.
Ill(h)ugi: nom. **iluki** 157.
Ingigærð(r): ack. **ikir** 152.
Iöarr: nom. **iuar** 80(?) jfr *Ívarr*.
Iō(h)an: nom. **iohan** 120.
irfr (nom.) 138.
Ívarr: nom. **iuar** 80(?) jfr *Iöarr*.
Kali el. *Kāli*: ack. **kala** 11, 16.

Karl: nom. **karl** 61, ack. **karl** 71.
Kārr el. *-kārr*: nom. **karr** 90.
Kāti el. *Katti*: gen. **kata** 144(?) jfr *Gaddi*.
Klakk: gen. **klaka** 11.
Klakkkr: nom. **klakr** 133(?) jfr *Glæggkr*.
Klintr: ack. **klint** 137.
Knūtr: nom. **knutær** 54.
Kristus: nom. **kristus** 22, 114 (3 ggr), | **s** 117(?) jfr *Iesus*.
ku-m-r (nom.) 85.
kusta (nom.) 150.
Kætill: nom. **ketil** 121, 148, **katil** 109, ack. **ketil** 5.
-kætill: nom. **tuerketil** 136.
Laurentius: gen. el. dat. **lafri** 123.
Līfstæinn: ack. **lifstin** 52.
Læikr: ack. **le-** 121(?).
Magnus: nom. **mahnus** 26, **magnus** 67, **MAGNUS** 115, dat. **mahno** 68.
Maria: vok. **maria** 22, 82, **ma : ria** 145, **maræi** 38, **mauia** 115, gen. **mariu** 117 (2 ggr).
-mundr: ack. | **aslmunt** 142.
nahhar (ack.) 109.
Nefi: ack. **nfa** 110.
Ófæigr: nom. **ufakrs** 48.
Ólāfr: nom. **ulaftr** 78, gen. **ólafs** 114.
Önīðingr: ack. **unipint** (binamn) 2, **unþik** 131. Jfr *önīðingr*.
Öspakkr: nom. **osbakr** 113.
Ragna: nom. **rakn** 169(?).
Rāmundr: ack. **rmunt** 1(?) jfr *Hrōðmundr*.
Rekkkr: nom. **rakr** 79.
Sāmkr: ack. **sam** 93.
Sandarr: nom. **santar** 106.
Saxi: ack. **sagsa** 100.
Sibbi: nom. **sibi** 130, **sbbi** 22, ack. **siba** 78, 130.
Sigmundr: nom. **sihmunder** 23, **sekmutr** 59.
Sigstæinn: ack. **siksin** 139.
Sigtryggkr: nom. **sigtrykr** 154.
Sigvarðr: nom. **sikuarþr** 75.
Skagi el. *Skakki*: nom. **skaki** (i **kuþaskaki**) 144(?) jfr *Skæggi*.
Skānøy, *Skåne*: dat. **skonu** 52.
Skæggi: nom. **skaki** (i **kuþaskaki**) 144(?) jfr *Skagi*.
Spakkr: nom. **sbakr** 13.
Starki: nom. **starki** 60.
Stæinn: nom. **sen** 60(?), gen. **stens** 109, ack. **stin** 61, **sin** 93(?). Jfr även *Svæinn*.
Suni: nom. **suni** 158, ack. **sunu** 39.

- Svæinn*: nom. **suin** 122, 142, **su-n** 86, **sen** 60(?), gen. **suins** 122, ack. **suain** 140, **suin** 46, 64, **sui-** 32, **suen** 13, **sin** 93(?), **sun** 103(?), **suil** 69(?), **-in** 36(?), | **in** 44(?). Jfr även *Stæinn*.
- Sylfa*: nom. **sulfa** 80.
- Sæbbi*: ack. **saba** 146.
- Tōfa*: nom. **tufa** 76.
- Tōfi*: ack. **tufa** 64.
- Tōki*: nom. **tyki** 10, **-uki** 10(?), ack. **toki** 2.
- Tōlik*: nom. **tu-ir** 131(?) jfr *Dōttir*.
- Tosti*: nom. **tusti** 51, 62, **tosti** 153.
- Tōti* el. *Totti*: ack. **tuta** 98(?) jfr *Dōti*.
- tuerketil** nom. 136 jfr *-kætill*.
- Turgillus*, se *Dorgisl*.
- Tum(m)i*: nom. **tumi** 42.
- þeripr** (nom.) 7.
- Þiagn (Þegn)*: ack. **þiagn** 71.
- Þialfi*: ack. **þialfa** 80, 149.
- Þiukk*: ack. **þiuk** 79.
- Þiūrabergr*, se *Diūrabergr*.
- Þor-*: ack. **þur---** 29.
- þoraiþi-** (nom.) 150.
- Þorbiorn*: nom. **þurbiourn** 99, ack. **þur : biaurn** 133, **þurbun** 110.
- Þorðr*: nom. **þurþr** 99, 129, **-orþr** 126, **--rþr** 27(?).
- Þorgautr*: ack. **þurkut** 73, 89.
- Þorgisl (Þorgils)*: nom. **TURGILLUS** 145, gen. **þyrhilsær** 145.
- Þorlak*: ack. **þ...rlak** 128.
- Þorlæif*: nom. **þurluf** 19.
- Þormarr*: nom. **þormar** 100, ack. **þurmar** 33.
- Þorstæinn*: nom. **þurstin** 96 (2 ggr), gen. **hurstins** 85(?), ack. **þurstin** 93.
- Þōrunn(r)*: nom. **þurun** 64.
- Þunn-Åki* el. *Þunn-hnækki*: nom. **þunaki** 7(?).
- uakra** (ack.) 9 jfr *Vafri*.
- Uddi*: nom. **uti** 155, ack. **uta** 48.
- uitlba** (ack.) 169.
- Ulf*: ack. | **ulf** 59(?) jfr *-ulf*.
- ulf*: ack. | **tulf** 30, | **ulf** 59(?).
- Ūtlagi*: nom. **utþaki** 103(?).
- utþaki** (nom.) 103 jfr *Ūtlagi*.
- Vafri*: ack. **uakra** 9(?).
- Varinn*: ack. **uarin** 20(?).
- Vēfūss*: nom. **uefus** 170.
- Vēseti*: nom. **uesti** 80.
- Vēstæinn*: nom. **uestin** 45.
- Vīðkunnr*: nom. **uitkunder** 50.
- Vīfrīðr*: gen. **uifrþar**: 144(?) jfr *Vīfrōðr*.
- Vīfrōðr*: gen. **uifrþar** 144(?) jfr *Vīfrīðr*.
- Vīgautr*: nom. **uikutr** 111.
- Vīgniūtr*: nom. **uihnkutr** 1.
- Vīkingr*: nom. **uikikr** 10(?) jfr *vīkingr*, ack. **uikik** 11.
- Vīmundr*: nom. **uimutr** 44.
- Vīseti*, se *Vēseti*.
- Vīstæinn*, se *Vēstæinn*.
- vi*: nom. | **-nui** 46.
- Vrāi*: nom. **urai** 77, ack. **ura** 76.
- Værskulfr*: ack. **uerskulf** 99.
- Ægill*: ack. **ekil** 148.
- Æilifr*: nom. **eilifr** 16.
- Ælgiahult*, *Älghults* sn: nom. **el** 25(?).
- Ængilbrikt*: gen. **igibryhts** (i **igibryhtson**) 54.
- Ængland*, *England*: dat. **iklati** 77, **eklati** 5, **eklanti** 27, **haklati** 101, **-klanti** 29, **i...-ti** 104(?).
- Ærinvarðr*: nom. **erinuorþr** 71.
- Æs-*: ack. **is** | 53.
- Æsbiorn*: ack. **esburn** 45.
- Æskatill*, *Æskell*, se *Āskatill*.
- Æstriðr*: nom. **æstreþ** 118.
- Ætta*: ack. **etu** 19.
- Ætti*: ack. **eta** 62.
- Øpir*: nom. **uubir** 93.
- Øymundr*: ack. **eumunt** 105.
- Øystæinn*: ack. **iystin** 106.
- Øyvindr*, *Øyindr*, *Øyindr*: nom. **uintr** 36, ack. **oitr** 28, **uit** 37.

Förkortningar.

- ANF = Arkiv för nordisk filologi. (Christiania) Lund 1883 f.
- ATA = Antikvarisk-topografiska arkivet.
- ATS = Antikvarisk tidskrift för Sverige. Sthlm 1864 f.
- B = Göransson, J.: Bautil. Sthlm 1750.
- Bl = Blekinge.
- bst = bistav.
- D = Dybeck, R.: Sveriges runurkunder 1-2. Sthlm 1860-76.
- D 8:vo = Dybeck, R.: Svenska runurkunder 1-2. Sthlm 1855-57.
- DR = Danmarks Runeindskrifter. Ved Lis Jacobsen og Erik Moltke. Khvn 1942.
- D. R. = De danske Runemindesmærker, undersøgte og tolkede af L. F. A. Wimmer, 1-4. Khvn 1893-1908.
- D. R. hudg. = Wimmer, L. F. A.: De danske Runemindesmærker. Haandudgave ved Lis Jacobsen. Khvn 1914.
- DS = Diplomatarium Suecanum. Sthlm 1829 f.
- DS ns = Diplomatarium, Svenskt, från och med år 1401. Sthlm 1875 f.
- fda. = forndanska.
- feng. = fornengelska.
- fisl. = fornisländska.
- fno. = fornorska.
- fsv. = fornsvenska.
- hd = härad.
- hs = handskrift.
- hst = huvudstav.
- KB = Kungliga biblioteket, Stockholm.
- Knudsen o. Kristensen = Danmarks gamle Personnavne, udg. af G. Knudsen og M. Kristensen, 1 Fornavne. Khvn 1936-48.
- L = Liljegren, J. G.: Runurkunder. Sthlm 1833.
- LfB = Liljegren, J. G.: Fullständig Bautil (i Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens arkiv).
- Lgr-Brate, Lundgren o. Brate = Lundgren, M. F., Brate, E. & Lind, E. H.: Personnamn från medeltiden. Sthlm 1892-1934. (= De svenska landsmålen 10: 6-7.)
- Lind: Bin. = Lind, E. H.: Norsk-isländska personnamn från medeltiden. Uppsala 1920-21.
- Lind, Lind: Dopn. = Lind, E. H.: Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden. Uppsala 1905-15.
- Lundgren o. Brate = Lundgren, M. F., Brate E. & Lind, E. H.: Personnamn från medeltiden. Sthlm 1892-1934. (= De svenska landsmålen 10: 6-7.)
- Mg = Mandelgrenska samlingen (i Lunds universitets konstmuseum).
- Nielsen = Olddanske Navne, samlede af O. Nielsen, Afd. 1 Fornavne. Khvn 1883. (= Universitets-Jubilæets danske Samfund 7.)
- NoB = Namn och Bygd. Uppsala 1913 f.
- NSmArk = Norra Smålands fornminnesförenings arkiv, Jönköping.
- NSmMedd = Meddelanden från Norra Smålands fornminnesförening. Jönköping 1907 f.
- Nä = Närkes runinskrifter, granskade och tolkade av S. B. F. Jansson. Tryckfärdigt manuskript.
- ONRM = Stephens, George: The Old-Northern Runic Monuments 1-4. London & Khvn 1866-1901.
- Peringskiöld: Monumenta = Peringskiöld, J.: Monumenta Sveo-Gothorum 8 (handskrift i Kungl. Bibl., Stockholm, sign. F h 8).
- Rannsakt., Ransakningarna = Ransakningar om antikviteterna 1667-1684 (handskrift i Kungl. Bibl., Stockholm, sign. F 1 9; det småländska materialet tryckt i Småländska hembygdsböcker 7-9, 1940-42).
- rda. = rundanska.
- rsv. = runsvenska.
- Runverser = Brate, E.: Runverser. Sthlm 1887-91 (= Antikvarisk tidskrift för Sverige 10).
- Sjöborg: Samlingar = Sjöborg, N. H.: Samlingar för Nordens fornälskare 1-3. Sthlm 1822-30.
- Sk = Skåne.
- sk = skiljetecken.
- Sm = Smålands runinskrifter, granskade och tolkade av R. Kinander. Sthlm 1935-61.
- sn = socken.
- SRP = Svenska riksarchivets pergamentsbref från och med år 1351. Sthlm 1866-72.
- Styffe = Styffe, C. G.: Skandinavien under unionstiden, 3. uppl. Sthlm 1911.
- Sv. Landsm. = De svenska landsmålen och svenskt folk-lif. Sthlm 1879 f.
- Sv. Rr. = Brate, E.: Svenska runristare. Sthlm 1925. (= Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handl. 33: 5-6).

- Sw. = Söderwall, K. F.: Ordbok öfver svenska medeltids-
språket. Lund 1884 f.
- Sö = Södermanlands runinskrifter, granskade och tol-
kade av E. Brate och E. Wessén. Sthlm
1924-36.
- T = Torin, K.: Vestergötlands runinskrifter. Lund &
Sthlm 1871-93 (i: Vestergötlands Fornminnes-
förenings Tidskrift bd 1).
- U = Upplands runinskrifter, granskade och tolkade av
E. Wessén och S. B. F. Jansson, 1-4. Sthlm 1940
-58.
- UB, Lund = Universitetsbiblioteket, Lund.
- UUB = Uppsala Universitetsbibliotek.
- Vg = Västergötlands runinskrifter, granskade och tol-
kade av H. Jungner och E. Svärdström. Sthlm
1940 f.
- VHAA:s Månadsblad = Kungl. Vitterhets Historie och
Antikvitets Akademiens Månadsblad. Sthlm 1872 f.
- Vs = Västmanlands runinskrifter, granskade och tolkade
av S. B. F. Jansson. Tryckfärdigt manuskript.
- Öl = Ölands runinskrifter, granskade och tolkade av S.
Söderberg och E. Brate. Sthlm 1900-06.
- Ög = Östergötlands runinskrifter, granskade och tol-
kade av E. Brate. Sthlm 1911-18.

SLUTORD.

Av Smålands runinskrifter utkom h. 1, Kronobergs läns runinskrifter (s. 1-146, pl. 1-40), år 1935 som gradual-
avhandling. Fältarbetena för h. 2, Jönköpings läns och Kalmar läns runinskrifter (s. 147-342, pl. 41-104), ut-
fördes till största delen åren 1941-44. Med detta häfte är arbetet fullständigt.

Den långa tidrymd som har förflutit sedan h. 1 utgavs har gjort en omDispositionering av vissa smärre partier
i h. 1 nödvändig i samband med utredningen av manuskriptet till h. 2. Fullständiga förteckningar över Små-
lands samtliga runinskrifter ha uppgjorts. Vidare ha förteckningar över ord och egennamn omfattande hela
materialet upprättats på normaliserad fornsvenska. Även en lista över använda förkortningar har tillkommit.

Dessa nya, enhetliga förteckningar, uppställda enligt de principer som gälla för hela verket Sveriges run-
inskrifter, göra motsvarande förteckningar i h. 1 överflödiga. För att vid arbetets nyttjande minska riskerna
för missförstånd ha första häftets s. I-VIII i den fullständiga utgåvan utbytts mot annan text. Av samma skäl
böra s. 1*-3* i h. 1 utgå. Litteraturförteckningen i h. 1 (s. 4*-12*) betingades av häftets egenskap av gradual-
avhandling och avsåg alltså endast den första delen av arbetet. Eftersom fullständiga litteraturhänvisningar ingå
i texten jämte ny förkortningslista, böra även dessa sidor uteslutas i det samlade verket.

Stockholm i november 1961

Runverkets redaktion